

SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET

DIPLOMSKI RAD
FINANCIJSKA PISMENOST ŽENA U
REPUBLICI HRVATSKOJ

Profesor:

Izv. prof. dr. sc. Ana Rimac Smiljanić

Student:

Ana Alajbeg

Broj indeksa: 2161737

Split, rujan 2019.

1. UVOD	1
1.1. Problem istraživanja	1
1.2. Predmet istraživanja	6
1.3. Istraživačke hipoteze	6
1.4. Ciljevi istraživanja	7
1.5. Metode istraživanja	8
1.6. Doprinos istraživanja	8
1.7. Struktura diplomskog rada	8
2. FINANCIJSKA PISMENOST	9
2.1. Pojmovno određenje financijske pismenosti	9
2.2. Važnost (značaj) financijske pismenosti	15
2.3. Povećanje financijske pismenosti	20
3. FINANCIJSKA PISMENOST U REPUBLICI HRVATSKOJ	22
3.1. Počeci financijskog opismenjavanja u Hrvatskoj	22
3.2. Trendovi financijske pismenosti u Hrvatskoj	23
3.3. Uporaba financijskih (bankovnih) usluga u Hrvatskoj	25
3.4. Unapređenje financijskog opismenjavanja u Hrvatskoj	27
4. FINANCIJSKA PISMENOST ŽENA	30
4.1. Stanje i trendovi financijske pismenosti žena u drugim državama	30
4.2. Stanje i trendovi financijske pismenosti žena u Hrvatskoj	32
4.3. Budući planovi poboljšanja financijske pismenosti žena u Hrvatskoj	34
5. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE	37
5.1. Metode istraživanja	37
5.1. Uzorak istraživanja	38
6. ZAKLJUČAK	60

LITERATURA	62
POPIS SLIKA	69
POPIS GRAFIKONA	70
POPIS TABLICA.....	71
SAŽETAK	74
SUMMARY	75
PRILOZI	76

1. UVOD

1.1. Problem istraživanja

Financijska pismenost je osnovni preduvjet svakom pojedincu za uspješno upravljanje osobnim financijama. Točna definicija financijske pismenosti ne postoji, a o njoj su govorili i govore brojni autori i zastupljena su brojna stajališta, a neka od njih su iznesena u radu (Ministarstvo financija, 2018.; HGK, 2017.; HUO, 2018.; Ministarstvo financija, 2014.; Bagić, 2011.; Stanculescu, 2010. i brojni drugi).

Financijsko obrazovanje građana postalo je sve važnije zbog sve složenijih financijskih proizvoda i usluga. Financijska pismenost je potrebna za pravilno donošenje odluka o financijskim proizvodima i uslugama te kako bi pojedinci mogli izrađivati svoje financijske proračune. Opismenjavanje, također, vodi većoj osviještenosti o različitim rizicima u području financija (Ministarstvo financija, 2018.).

Financijsko obrazovanje pojedinaca postaje sve važnije zbog kompleksnijih financijskih proizvoda i usluga i u sve dinamičnijim tržištima. Kako bi se postigao cilj financijskog obrazovanja, ono bi trebalo biti prilagođeno svakoj ciljanoj skupini, od djece pa sve do starijih. Financijske institucije koje su usko vezane za financijsku pismenost i obrazovanje su na prvom mjestu banke, zatim stambene štedionice, investicijska društva, investicijski fondovi i mirovinski fondovi, društva za osiguranje i društva za reosiguranje te leasing i faktoring društva. Praktički, tek je zadnjih desetak godina pitanje financijske pismenosti postalo aktualno, prije se na to nije toliko obaziralo (HGK, 2017.).

Financijskoj pismenosti i obrazovanju su prve dale značaj razvijenije zemlje, nedugo zatim i one manje razvijene, a danas je to neizostavna tema većine (ako ne i svih) zemalja zbog sve bržih gospodarskih promjena. Financijsko opismenjavanje je događaj od velike važnosti, kako u svijetu, tako i u Hrvatskoj, i zahtijeva međusobnu suradnju kako zemalja, tako i institucija unutar pojedine zemlje. Efikasan sustav treba korisnicima financijskih usluga omogućiti sve one informacije potrebne za donošenje financijskih odluka.

U svom istraživanju Središnja banka Japana (BOJ, 2016.) je istaknula činjenice da su najviše financijski pismeni odrasli između 30 i 59 godina, dok su najmanje financijski pismeni mladi,

studenti do 24 godine i oni stariji od 60 godina. Ističu da ne postoji značajna razlika između financijske pismenosti žena i muškaraca.

Rezultati Hrvatske po pitanju financijske pismenosti su se pokazali kao loši pa je Hrvatski ured za osiguranje (HUO) uputio službeni prijedlog Vladi Republike Hrvatske da se pokrene projekt poboljšanja financijske pismenosti u Republici Hrvatskoj te da se krene s izradom prijedloga Nacionalnog programa financijskog obrazovanja (HUO, 2018.).

Kako navodi Ministarstvo financija (Ministarstvo financija, 2014.), OECD je bio jedan od onih koji su prvi započeli širenje financijske pismenosti i dan danas je ostao aktivni promicatelj financijske i pismenosti i obrazovanja. OECD razvija i provodi međunarodno istraživanje u trogodišnjim ciklusima za petnaestogodišnjake (PISA – Programme for International Student Assessment) i ispituje njihova znanja i kompetencije. Ispituju se znanja i sposobnosti iz područja financijske pismenosti, matematike, prirodoslovne pismenosti i čitalačke pismenosti. Prema nacrtu Prijedloga nacionalnog strateškog okvira financijske pismenosti potrošača za razdoblje od 2015. do 2020. godine, rezultati PISA istraživanja iz 2012. godine (PISA, 2012.) istaknula su velike razlike u financijskoj pismenosti srednjoškolaca, između pojedinih zemalja, kao i unutar samih zemalja. Istraživanje je došlo do rezultata da 10% učenika ima maksimalnu razinu financijske pismenosti, dok je razina pismenosti 15% učenika ispod one osnovne. Isto tako, financijska pismenost je viša kod socio-ekonomski naprednijih studenata, dok je kod studenata koji žive u ruralnom području i imigranata znatno niža razina financijske pismenosti. U istraživanju ističu kako nema značajne razlike između financijske pismenosti dječaka i djevojčica.

Istraživanje u Bosni i Hercegovini (Bagić, 2011.) je pokazalo da su muškarci bolje riješili kviz od žena, što govori da je financijska pismenost muškaraca veća od financijske pismenosti žena. Rezultati istraživanja govore i to da prosječni rezultat značajno varira između demografskih skupina pa je tako financijsko znanje u stalnom porastu među ispitanicima od 18 do 54 godine. Među ispitanicima od 55 do 65 godina vidljiv je trend smanjenja financijskog znanja. Što je i za očekivati, pokazalo se da se financijsko znanje značajno povećava s razinom obrazovanja, posebice između perioda osnovne i srednje škole. Isto tako, došlo se do zaključka da su umirovljenici ocijenjeni najnižom ocjenom, dok su zaposleni ocijenjeni višom ocjenom. Vidljiv je i trend rasta financijskog znanja s rastom prihoda, pa su se kao financijski najviše obrazovani pokazali oni s mjesečnim prihodima iznad 1500 KM, što bi predstavljalo 5.665,66 kn.¹ Također,

¹Prema pretvaraču valuta CoinMill.com, na dan 25. lipnja 2018.

rezultati istraživanja pokazuju da postoji pozitivna korelacija između korištenja bankovnih usluga i razine financijskog znanja, odnosno korisnici nekoliko bankovnih usluga imaju višu razinu financijskog znanja nego korisnici jedne ili dvije bankovne usluge. Dodatno, navedeno istraživanje pokazuje slabu pozitivnu korelaciju između medijske izloženosti građana i financijskog znanja. I zaključno, istraživanje je pokazalo da dob osobe, spol, visina obrazovanja i visina dohotka imaju utjecaj, dok vrsta naselja u kojem osoba živi nema značajan utjecaj na financijsku pismenost.

Istraživanje financijske pismenosti u Rumunjskoj (Stanculescu, 2010.) je pokazalo da su žene, osobe starije od 65 godina, manje obrazovane osobe, romska manjina, poljoprivrednici i oni koji dolaze iz sela i ruralnih (posebice siromašnih) područja manje financijski pismene skupine i upravo na njima treba raditi s ciljem povećanja financijske pismenosti. Ističe kako su više pismeni muškarci, osobe od 35 do 54 godine, zaposlenici za srednjom i visokom školom, kao i oni s visokim dohotkom te oni koji žive u gradovima s više od 30 000 stanovnika, dok su najviše financijski pismeni oni iz gradova s više od 100 000 stanovnika, samozaposleni, poslodavci, zaposlenici koji su postigli fakultetsku razinu obrazovanja. Također, može se uočiti pozitivna korelacija između financijske pismenosti i razvijenosti djelatnosti kojom se pojedinci bave. Može se zaključiti da u Rumunjskoj financijska nepismenost korelira sa siromaštvom, nižim stupnjem obrazovanja, zapošljavanjem u poljoprivredi i nerazvijenim djelatnostima, dok visoka razina financijske pismenosti korelira s visokim stupnjem obrazovanja te zapošljavanjem u nepoljoprivrednim i razvijenim djelatnostima.

U istraživanju financijske pismenosti u Republici Hrvatskoj (Vehovec et al., 2015.) najveći utjecaj na financijsku pismenost su imali obrazovanje, dohodak kućanstva i radni status. Rezultati su pokazali da je financijska pismenost od svih faktora najmanje ovisna o regionalnoj pripadnosti. Na pismenost građana više utječu obrazovanje, dohodak kućanstva i radni status, dok dob, spol i veličina mjesta prebivališta utječu nešto slabije.

Vehovec (2011.) iznosi stajalište da je za dodatnu štednju u trećoj životnoj dobi bitno da pojedinci imaju dovoljno znanja i informacija o tome. Mirovinsko opismenjavanje je dio financijskog opismenjavanja i važno je da se s time počne što ranije, u što ranijoj dobi jer je to proces koji zahtijeva vrijeme i kod kojeg se nakon duljeg vremena mogu primijetiti rezultati, odnosno promjene u financijskom znanju, stavovima i ponašanju građana.

U svome istraživanju Bujan et al. (2016.) o financijskoj pismenosti u Hrvatskoj su došle do zaključka da varijable dob, stupanj obrazovanja i razina dohotka značajno utječu na financijsku

pismenost, dok varijabla spola značajno ne utječe na financijsku pismenost. Škreblin Kirbiš et al. (2016.) zaključuju da su muškarci više financijski obrazovani, ali da su žene bolje u upravljanju financijama.

Istraživanje koje su proveli Lusardi et al. (2010.) je pokazalo da mladi i žene imaju nisku razinu financijskog znanja. Ističe se i pozitivna korelacija između financijske pismenosti roditelja i financijske pismenosti učenika i studenata. Novije istraživanje autora je pokazalo da su zadnjih godina sve mlađe skupine žena financijski nepismene, dok su se prethodnih godina kao financijski nepismene pokazale tek starije skupine žena.

Lončar i Golemac (2015.) su tvrdile da bi smjernice sukladne rezultatima njihova istraživanja bile: obrazovanje svih skupina ljudi, osobito mladih, obrazovanje bi trebalo biti u nadležnosti javnih obrazovnih institucija, sadržaj, način i komunikacijski kanali bi se trebali prilagoditi mogućnostima sudionika, učenje se ne mora nužno organizirati kao formalno te da je bitno da se postigne željeni cilj obrazovanja.

Spajić Vrkaš i Potočnik (2018.) navode da mladi iz Republike Hrvatske ne zaostaju za svjetskim prosjekom po pitanju stranih jezika, korištenja tehnologije što je danas bitno polazište za bilo koju djelatnost, međutim, velik dio njih ne shvaća važnost obrazovanja i upravo je to ono na čemu bi se trebalo poraditi, dakle cilj je povećanje financijske pismenosti žena (i cjelokupnog stanovništva) u što ranijoj životnoj dobi.

Istraživanje financijske uključenosti i pismenosti u Rusiji (Russia Trust Fund, 2013.) je utvrdilo da su mlađe žene, starije žene, one s niskim prihodima kao i mikro poduzetnice u značajno lošijem financijskom položaju u odnosu na muškarce.

The American College, New York Life, Center for Retirement Income (2017.) je došlo do rezultata istraživanja da su žene pokazale lošiju financijsku pismenost od muškaraca, slabije financijsko znanje, prije će tražiti savjet financijskog savjetnika, manje je vjerojatno da će kupiti dionice lošeg poduzeća, više brinu o financijskoj sigurnosti u mirovini te su manje sklone rizicima za razliku od muškaraca.

Bucher-Koenen et al. (2016.) su iznijeli stajalište da su žene u SAD-u, Njemačkoj i Nizozemskoj manje financijski obrazovane i da je taj problem prisutan već kod mlađih žena. Istaknuli su kako je život žena duži i samim time će one provesti jedan period života umirovljene, stoga je bitno da što prije nauče upravljati financijama kako bi na vrijeme osigurale sredstva za mirovinu. Nadalje, iznijeli su i primjer programa financijskog

opismenjavanja na određenim grupama učenika u talijanskim srednjim školama, i zaključili da je učinak financijskog opismenjavanja vidljiv, samo treba raditi na tome. Također, kao jedan od razloga boljeg financijskog znanja muškaraca navode taj da se u financijama koriste riječi i metafore koje su muškarcima više poznate, kao što su rat, fizička aktivnost i igra.

Native women's Association of Canada (2015.) ističe kako su se aboridžinske žene u Kanadi nakon učenja o financijama osjećale samopouzdanije, korisnije, sretnije, znale su kako novcem pametno upravljati i na kraju krajeva, kako kontrolirati cjelokupnu financijsku situaciju.

ANZ (2015.) u svom istraživanju iznose kako većina korisnika financijskih usluga u Australiji smatra da su davatelji financijskih usluga dužni klijentima pružiti jasne informacije te da su svjesni da moraju dati točne podatke o svrsi financijskih proizvoda i usluga i svojoj trenutnoj financijskoj situaciji, dok je 65% ispitanika reklo da bi znalo uložiti žalbu protiv banke ili neke druge institucije ukoliko bi za to bilo potrebe. Također, tvrde da postoje razlike u stavovima, ponašanju i znanju između različitih podskupina žena te da je vjerojatno da će muškarci i žene s višom razinom financijske pismenosti ulagati u dionice te da veći postotak žena smatra kako je upravljanje novcem stresno.

Demirguc-Kunt et al. (2015) tvrdi da su žene, mladi, siromašni i osobe koje žive u ruralnim područjima, kako u Hrvatskoj, tako i u drugim zemljama, manje financijski uključeni, a samim time i manje financijski pismeni.

Padmasri Deka (2015.) je u istraživanju došla do zaključka kako je financijska uključenost nužno potrebna Indiji kako bi postala globalni igrač, doprinijela globalnom razvoju i našla načina da osnaži siromašne, žene i druge nepovoljne grupe.

WB (2015.) tvrdi da financijska uključenost varira, međutim globalno, samo 50% mladih ima otvoren račun u banci, dok 20% ostalih smatra kako za to nema potrebe. Ističu da ne postoji značajna razlika u financijskoj pismenosti između žena i muškaraca, ali sveukupno, financijska pismenost je na vrlo niskoj razini.

Berakova (2018.) tvrdi da su najveće razlike u plaćama između muškaraca i žena u Bugarskoj, Češkoj i Slovačkoj (28 do 30%), dok u Hrvatskoj i Sloveniji muškarci zarađuju 10 do 11% više od žena.

Navedeni rezultati istraživanja o lošoj financijskoj pismenosti žena te mladih skupina nameću pitanje kakva je financijska pismenost žena u Republici Hrvatskoj.

1.2. Predmet istraživanja

U radu se analizirala financijska pismenost žena i muškaraca u Republici Hrvatskoj, tj. ispitalo se postoji li i u kojoj mjeri razlika između financijske pismenosti žena i muškaraca. Također se istražilo i postoji li razlika u financijskoj pismenosti žena i muškaraca ovisno o području stanovanja, ali i njihovim drugim ekonomskim i sociološkim obilježjima. Također, istražilo se razumijevanje osnovnih financijskih pojmova i načina upravljanja.

1.3. Istraživačke hipoteze

Polazeći od prethodno iznesenih problema i predmeta istraživanja, može se uočiti nekoliko činjenica vezanih uz financijsku pismenost žena koje predstavljaju dobru osnovu za postavljanje hipoteza. Prva radna hipoteza koja je formulirana na temelju analiziranih istraživanja glasi:

H₁: Žene i muškarci se razlikuju po stupnju financijske pismenosti.

Brojni autori (Bagić, 2011.; Russia Trust Fund, 2013.; The American College, Center for Retirement Income, 2017.; Bucher-Koenen et al., 2016.; BOJ, 2016.; Padmasri Deka, 2015. i drugi) tvrde kako su žene manje financijski pismene u odnosu na muškarce. Manja financijska pismenost žena nije problem koji se javlja zadnjih godina nego je to tako već desetljećima. Zadnjih nekoliko godina se naglasak stavlja na sve veću financijsku nepismenost mladih, pogotovo mladih žena. Istražilo se razlikuju li se žene i muškarci po pitanju financijske pismenosti i razlozi zbog kojih bi financijska pismenost žena bila niža u odnosu na muškarce.

Bagić (2011.) dolazi do zaključka da postoji razlika između financijske pismenosti između muškaraca i žena, a hipotezom se ispitalo postoji li uistinu razlika u financijskoj pismenosti tih dviju skupina. Stanculescu (2010.) zaključuje da su žene pokazale manju financijsku pismenost u odnosu na muškarce. Škreblin Kirbiš et al. (2016.) zaključuju da su muškarci više financijski obrazovani, ali da su žene bolje u upravljanju financijama. Lusardi et al. (2010.) zaključuju da mladi i žene imaju nisku razinu financijskog znanja i financijskog znanja. Ističe se i pozitivna korelacija između financijske pismenosti roditelja i financijske pismenosti učenika i studenata. Novije istraživanje autora je pokazalo da su zadnjih godina sve mlađe skupine žena financijski

nepismene, dok su se prethodnih godina kao financijski nepismene pokazale tek starije skupine žena.

S druge pak strane, Vehovec et al. (2015.) i Bujan et al. (2016.) iznose zaključak da spol ne utječe značajno na financijsku pismenost stanovništva.

Empirijskim testiranjem postavljene hipoteze došlo se do zaključka postoji li razlika u financijskoj pismenosti između žena i muškaraca u Republici Hrvatskoj.

Druga postavljena radna hipoteza glasi:

H₂: Financijska pismenost žena ovisi o mjestu prebivališta.

Kao i za prethodnu hipotezu, i za ovu postoje afirmacijske i negacijske činjenice. Ministarstvo financija (2014.), Stanculescu (2010.), Demircuc-Kunt et al. (2015.) u provedenim istraživanjima zaključuju da mjesto prebivališta građana utječe na stupanj financijske pismenosti i da su stanovnici sela i manjih gradova financijski manje pismeni, dok Bagić (2011.) i Vehovec et al. (2015.) tvrde kako mjesto prebivališta ne utječe značajno na financijsku pismenost. Naime, u manjim životnim sredinama, obrazovanje, kao i sve ostalo, od uobičajenih životnih potreba pa sve do financijskih usluga, je teže dostupno. Nije rijetkost da roditelji zbog financijske nemogućnosti ne mogu usmjeriti svoju djecu na fakultetsko obrazovanje u drugi grad, što zbog visokih troškova što zbog obveza na imanju i/ili u kući. Iako određeni broj ljudi smatra da je takva situacija bila prije 50-ak godina, i dan danas se nije puno promijenilo. Situacija je po tom pitanju ostala slična. Navedeni pogledi empirijskim testiranjem postavljene hipoteze će se potvrditi ili opovrgnuti.

1.4. Ciljevi istraživanja

Svrha istraživanja je bila istražiti razinu financijske pismenosti žena, kao i muškaraca u Republici Hrvatskoj s ciljem utvrđivanja razlike u pismenosti između žena i muškaraca. Dobiveni rezultati su se usporedili sa stanjem u nekim svjetskim zemljama. Nadalje, istražilo se koje su do sada poduzete mjere za poboljšanje stupnja financijske pismenosti s ciljem da se identificira način na koji je najbolje unaprijediti financijsku pismenost žena (kao i cjelokupnog stanovništva).

1.5. Metode istraživanja

Prilikom izrade teorijskog dijela rada, korištena je metoda analize, sinteze te induktivna i deduktivna metoda. U empirijskom dijelu rada korišten je anketni upitnik kojim su anketirani hrvatski građani. Slučajnim uzorkom je ispitana financijska pismenost građana te je utvrđeno postoji li razlika između osoba različitog spola, različite razine obrazovanja, mjesta prebivališta, načina informiranja i slično. Upitnik je proveden u digitalnom (online) obliku.

1.6. Doprinos istraživanja

Istraživanje predloženo u ovom radu analiziralo je problem financijske pismenosti žena te ukazuje na važnost financijske pismenosti žena u Republici Hrvatskoj. Omogućeno je bolje shvaćanje osnovnih financijskih pojmova, a empirijskim dijelom rada je omogućen uvid u trendove i trenutno stanje po pitanju financijske pismenosti žena u Republici Hrvatskoj te buduće planove po pitanju poboljšanja financijske pismenosti žena u Hrvatskoj.

1.7. Struktura diplomskog rada

Rad se sastoji od šest uzajamno povezanih cjelina.

U prvom poglavlju, definiran je problem, predmet i cilj istraživanja, zatim su postavljene hipoteze koje su prihvaćene ili opovrgnute ovisno o značaju pojedinih faktora temeljenim na rezultatima anketnog upitnika, nadalje su navedeni ciljevi i metode korištene u radu, navedeno je koji je doprinos istraživanja kao i struktura rada.

U drugom poglavlju definirana je financijska pismenost, njena važnost i načini na koje se ista može povećati. Treće poglavlje se odnosi na financijsku pismenost u Republici Hrvatskoj, odnosno njene početke, trendove i načine unapređenja.

Četvrto poglavlje se odnosi na stanje i trendove financijske pismenosti žena u Republici Hrvatskoj i u drugim državama te na buduće planove poboljšanja financijske pismenosti žena u Hrvatskoj. U petom poglavlju je analizirana financijska pismenost građana (empirijski dio rada). U šestom poglavlju izneseni su zaključci doneseni u radu, a nakon toga su navedeni popis literature, slika i tablica te sažetak na hrvatskom i engleskom jeziku.

2. FINANCIJSKA PISMENOST

2.1. Pojemno određenje financijske pismenosti

Podlogu odgoja, pismenosti pa tako i financijske pismenosti djece postavljaju roditelji. Oni su ti čije ponašanje djeca slijede, pa bi se trebali potruditi od malih nogu djecu učiti ispravnom ponašanju. Takav oblik edukacije je dostatan u početnoj fazi razvoja, kasnije se „naglasak“ stavlja na institucionalni proces financijskog opismenjavanja koji treba biti što kvalitetniji.

Vitt et al. (2011.) tvrde kako financijski pismena osoba razumije svoj odnos s novcem (npr. potrebu za financijskom sigurnošću, tolerancijom na rizik) i može čitati, raspravljati i komunicirati o osobnim financijskim pitanjima. Posjeduje znanje o bankarstvu i kreditima, prakticira upravljanje novcem, razumije potrebu za zaštitom od nepredviđenih hitnih slučajeva, također razumije planove za velike životne događaje te štedi i ulaže u budućnost. Financijski pismeni pojedinac je cjeloživotni učenik koji to učenje primjenjuje u novim financijskim situacijama. On zna kako i gdje pronaći informacije kako bi donio učinkovite financijske odluke. Prepoznatljiva karakteristika takve osobe je učinkovitost - osjećaj da „ja to mogu!“ i „želim to učiniti!“ - u potrazi za onim što on ili ona vjeruju da su dostižni ciljevi.

Bagić (2011.) u svom istraživanju navodi da je financijsko znanje najvažniji segment financijske pismenosti. Kombinacija financijskog znanja i drugih stavki vodi financijskoj pismenosti.

Cvrlje (2014.) u svom radu navodi da financijsko obrazovanje predstavlja alat za stvaranje financijskog znanja i financijskih vještina koje zajedno čine financijsku pismenost, odnosno, financijska pismenost je mjerljiv rezultat efikasnosti i kvalitete financijskog obrazovanja. Prema tome, ako osobe koje su primile financijsko obrazovanje ne posjeduju odgovarajuću financijsku pismenost i/ili se ne ponašaju financijski odgovorno, smatrat će se da financijsko obrazovanje nije uspjelo. Cvrlje (2014.) također tvrdi kako je financijsko obrazovanje postalo važno i u području globalizacije i inovacija. Napredni kanali isporuke financijskih proizvoda i tehnološki napredak doveli su do šire palete dostupnih financijskih kako proizvoda, tako i usluga, i načina dostupnosti krajnjim korisnicima.

EBF (2009.) tvrdi da financijska pismenost zauzima središnje mjesto na današnjim kompleksnim financijskim tržištima. Financijska pismenost je bitna komponenta osnaživanja

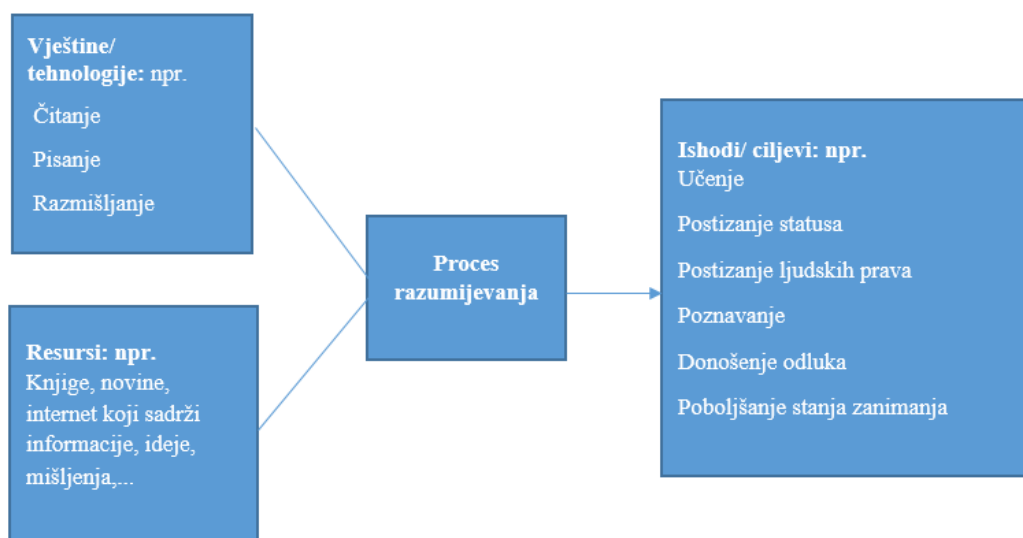
potrošača jer im daje razumijevanje o tome kako upravljati svojim financijama u realnom gospodarstvu s ciljem izbjegavanja nepotrebnih rizika, prekomjernog duga i mogućih financijskih isključenosti. Osim toga, ona omogućava ljudima da razumiju koje mogućnosti im mogu ponuditi financijski proizvodi koji su im na raspolaganju.

OECD (2005.) tvrde da su na sve složenijim financijskim tržištima gdje kućanstva preuzimaju više odgovornosti i rizika za financijske odluke, posebno u području mirovinske štednje, potrebni financijski pismeni, a samim time i financijski obrazovani pojedinci kako bi se održala razina investicija i zaštita, kao i nesmetano funkcioniranje kako financijskih tržišta, tako i cijelog gospodarstva. Također, kako bi financijska pismenost bila što veća, potrebno je raditi na financijskom obrazovanju, koje treba osigurati na pošten i nepristran način, dok bi sami programi trebali biti koordinirani i razvijeni s učinkovitošću. Programi financijskog obrazovanja trebali bi se usredotočiti na pitanja visokog prioriteta, koja, ovisno o nacionalnim okolnostima, mogu uključivati važne aspekte financijskog životnog planiranja, kao što su osnovna štednja, upravljanje privatnim dugom ili osiguranje, kao i pred rekviziti za financijsku svijest kao što su osnove financijske matematike i ekonomije. Financijsko obrazovanje treba uzeti u obzir u regulatornom i administrativnom okviru te se smatrati alatom za promicanje gospodarskog rasta, povjerenja i stabilnosti, zajedno s Uredbom financijskih institucija i zaštitom potrošača (uključujući regulaciju financijskih informacija i savjeta). Promicanje financijskog obrazovanja ne treba zamijeniti za financijsku regulaciju, što je ključno za zaštitu potrošača (na primjer protiv prijevara) i koje financijsko obrazovanje očekuje da će upotpuniti. Nadalje, treba promicati ulogu financijskih institucija u financijskom obrazovanju. Odgovornosti financijskih institucija treba poticati ne samo u pružanju informacija i savjeta o financijskim pitanjima, nego i u promicanju financijske svijesti klijentima, posebice kad su u pitanju dugoročne obveze i obveze koje predstavljaju značajan udio i sadašnjih i budućih prihoda. Financijski programi obrazovanja trebaju biti dizajnirani kako bi zadovoljili potrebe i razinu financijske pismenosti njihove ciljne publike. Financijsko obrazovanje treba biti kontinuirani proces, kako bi se moglo pratiti povećanu složenost tržišta, različite potrebe u različitim fazama života, i sve složenije informacije.

Cvrlje (2014.) napominje da vlada i drugi kreatori politike često ne primjećuju važnost financijskog obrazovanja i financijske pismenosti ili su nezainteresirani usmjeravati sredstva u svrhu promicanja istog. Također, često su i obrazovni programi preopširni i stoga je otežano uvođenje nekog novog dodatnog kolegija.

Cvrlje (2014.) tvrdi kako je financijska pismenost u akademskoj literaturi dobila mnoštvo značenja. Tako se ona koristi za mjerenje znanja o financijskim proizvodima kao što su životna osiguranja, obveznice, dionice, ulaganja u investicijske fondove, zatim kao mjera znanja o financijskim konceptima (kreditno bodovanje, diversifikacija i slično). Nadalje, koristi se za mjerenje znanja potrebnog za uključivanje u određenje financijske aktivnosti te u numeričkim i matematičkim vještinama koje su potrebne za donošenje bitnih financijskih odluka.

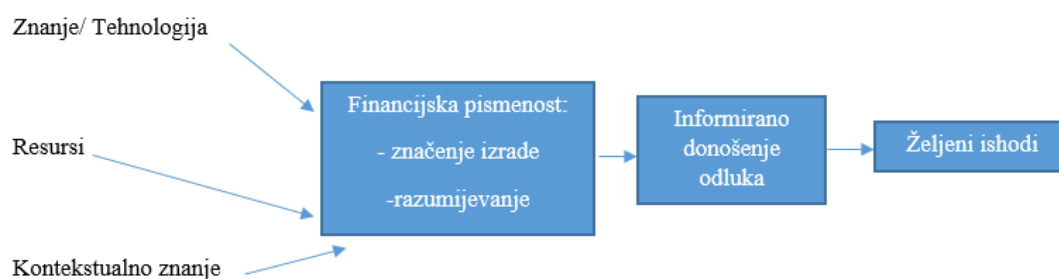
Tako postoje različite definicije financijske pismenosti. Vitt et al. (2011.) tako tvrde kako je osobna financijska pismenost sposobnost čitanja, analiziranja, upravljanja i komuniciranja osobnih financijskih uvjeta koji utječu na materijalno stanje odnosno blagostanje. To uključuje sposobnost donošenja financijskih odluka, raspravljanju o novcu i financijskim pitanjima i temama bez nelagode, planiranje budućnosti te spremno odgovaranje na promjene u budućnosti po pitanju financija. Neki autori pak na financijsku pismenost gledaju kao na opću pismenost, a jedni od tih su Mason i Wilson (2000.) koji tvrde da je financijska pismenost mnogo više od samog čitanja i pisanja, da je to sposobnost učenja, postizanja statusa, stvaranja zaključaka i donošenja odluka. Mogla bi se definirati kao sposobnost pojedinca da dobije, razumije i procijeni relevantne informacije potrebne za donošenje odluka s razinom osviještenosti o vjerojatnim financijskim posljedicama. Financijski rezultati daju važnost financijskoj pismenosti, tvrde da je bitno da se uspostavi funkcionalnost kojom se utvrđuje važnost financijske pismenosti, a to su ishodi koji određuju prirodu potrebne financijske pismenosti (slika br. 1).

Slika 1: Pismenost kao proces donošenja odluka

Izvor: prikaz autorice prema Mason i Wilson (2000.).

U prikazanom modelu na slici br. 2 pojedincima se sugerira kombinacija tehnologija, vještina, resursa i kontekstualnog znanja kako bi imali dovoljno informacija za donošenje odluke, svjesni financijskih posljedica. Nije bitno utvrditi koje su točno vještine potrebne kako bi se postalo financijski pismenom osobom. Cilj modela je naglasiti financijsku pismenost kao proces koji dovodi do željenog ishoda. Postoji velika vjerojatnost da bi svaki pokušaj da se utvrdi koje su točno tehnologije, vještine, resursi i kontekstualno znanje potrebni umanjilo ovu konceptualizaciju. Drugi razlog zbog kojeg se nije pokušavalo razraditi ove uvjete je taj što postoji malo dokaza koji bi omogućili da ta izrada bude moguća. Nije se dovoljno pozornosti dalo uočavanju međusobne povezanosti tih čimbenika i načina na koji prisutnost tih vještina doprinosi pojedincima.

Slika 2: Financijska pismenost pregledana kao značenje procesa izrade

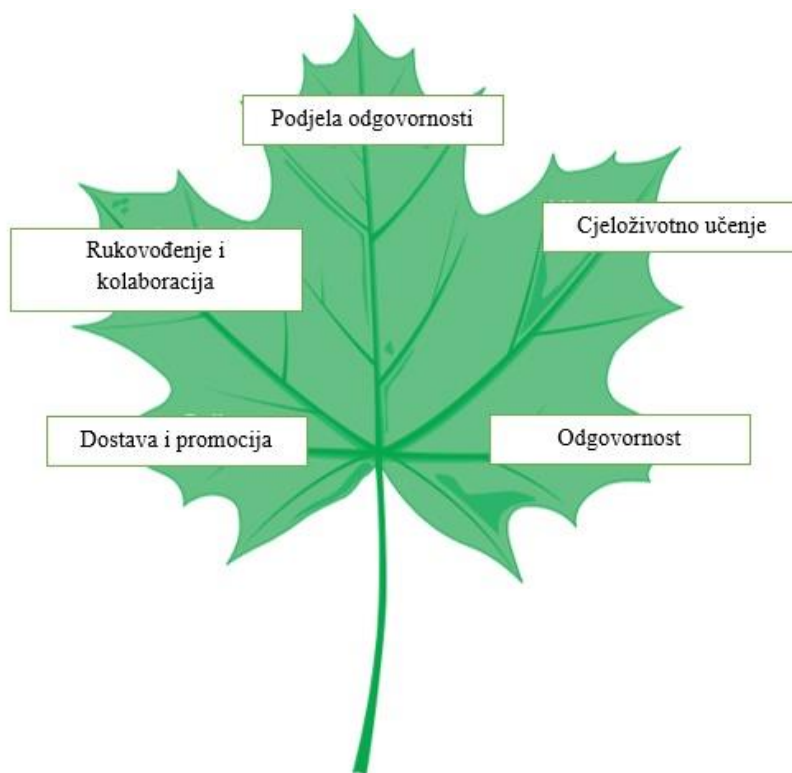
Izvor: prikaz autorice prema Mason i Wilson (2000.).

Mason i Wilson (2000.) također tvrde kako se financijska pismenost mora konceptualizirati kao složena pojava u kojoj pojedinci moraju znati doći do informacija, procijeniti financijske posljedice donesenih odluka i pritom postići željene ishode. Tvrde da je financijska svijest dio financijske pismenosti. Kako bi bili financijski pismeni, pojedinci moraju biti financijski svjesni. Međutim, postoje i drugačije situacije, pa tako pojedinci mogu biti financijski svjesni bez da su adekvatno financijski pismeni. Postoje ljudi koji posjeduju određene financijske vještine, ali i dalje ne znaju donijeti odluke sa osviještenim financijskim posljedicama. Oni možda nisu razumjeli čimbenike relevantne za njihovo donošenje odluka i stoga su se iskazali kao financijski nepismeni ili nisu bili u mogućnosti locirati i razumjeti informacije bitne za njihovo donošenje odluka.

The Jump\$tart Coalition (2007.) tvrdi kako bi svi mladi koji diplomiraju u visokim školama trebali biti sposobni preuzeti individualnu odgovornost za osobno gospodarsko blagostanje. Tako bi svaki financijski pismeni srednjoškolac trebao znati kako pronaći, procijeniti i primijeniti financijske informacije, postaviti financijske ciljeve i planirati kako će ih postići, razvijati svoj potencijal za stjecanje prihoda, koristiti financijske usluge učinkovito, uredno ispunjavati svoje financijske obveze te izgrađivati i čuvati svoje bogatstvo. Prema njima, financijska pismenost predstavlja sposobnost korištenja znanja i vještina za učinkovito upravljanje svojim financijskim resursima za cjeloživotno financijsko osiguranje odnosno sigurnost po pitanju financija. Nadalje, The Jump\$tart Coalition tvrdi kako financijska pismenost nije apsolutna činjenica, apsolutno stanje, već je ona kontinuum sposobnosti koje ovise o varijablama kao što su dob, obitelj, kultura i prebivalište. Financijska pismenost odnosi se na razvijanje stanja kompetencija koje svakom pojedincu omogućuje učinkovito odgovaranje na osobne i gospodarske okolnosti koje se stalno mijenjaju.

Task Force on Financial Literacy (2010.) definira financijsku pismenost kao znanja, vještine i samopouzdanje potrebno za donošenje odgovornih financijskih odluka. U toj definiciji, znanje se odnosi na razumijevanje osobnih i širih financijskih pitanja, vještine se odnose na sposobnost primjene tog financijskog znanja u svakodnevnom životu, povjerenje znači imati „osobno jamstvo“ kod donošenja važnih odluka te se odgovorne financijske odluke odnose na sposobnost pojedinaca da koriste znanje, vještine i pouzdanost koje su stekli kako bi donosili odluke adekvatne svojim okolnostima. Tako Kanađani, „naoružani“ financijskim znanjem, vještinama i povjerenjem, odnosno financijskom pismenošću, mogu bolje napraviti dnevne izbore o tome kako potrošiti svoj novac, podmirivati svoje financijske obveze i uspješno se nositi s njima. Također, mogu kupiti proizvode i usluge koji su najkorisniji za njihove potrebe, financijski planirati (kupnja kuće ili priprema za mirovinu) kao i nositi se s lokalnim i nacionalnim državnim programima i sustavima koji su često komplicirani i zbunjujući (ponekad i stručnjacima). Mogu procijeniti financijske informacije i savjete koje su dobili, bilo od prijatelja, medija ili profesionalaca i najbolje iskoristiti resurse koje imaju, uključujući beneficije na radnom mjestu, mirovine, kredite, javne koristi, ulaganja, kapital, i potrošačku energiju.

Prema TFFL (2010.), načini jačanja financijske pismenosti su podjela odgovornosti, organizirano rukovođenje, dobro organizirana dostava proizvoda i usluga i njihova promocija korisnicima, cjeloživotno učenje zaposlenih i odgovornost svakog pojedinca (slika br. 3).

Slika 3: Jačanje financijske pismenosti u Kanadi

Izvor: prikaz autorice prema TFFL (2010.).

Prema Cvrle (2014.), bez obzira na razne sličnosti i često preklapanje koncepata, bitno je razlikovati pojam financijske pismenosti od pojmova financijske sposobnosti, financijskog napretka i sličnih koji uz znanje i vještine pojedinca uključuju i ponašanje pojedinca, financijsko blagostanje ili financijske ishode. Važno je naglasiti kako se financijsko ponašanje, financijski ishodi i blagostanje pojedinca javljaju kao rezultat korištenja financijskih znanja i vještina. Financijska pismenost se kao istraživačko područje i dalje razvija, u teoriji i praksi. Financijsko znanje i financijske vještine su dio ukupnog ljudskog kapitala, gdje financijsko znanje predstavlja sastavni dio financijske pismenosti, ali ne i njen ekvivalent. Financijska pismenost, uz financijsko znanje sadrži i aplikativnu sastavnicu koja implicira kako pojedinac, kako bi bio financijski pismen, mora posjedovati sposobnost pretvaranja financijskog znanja u konkretne akcije, odnosno treba biti sposoban primijeniti usvojeno financijsko znanje.

Prema Hogarth et al. (2006.), dosljedne teme koje prolaze kroz različite definicije financijskog obrazovanja uključuju:

1. znanje, obrazovanje i informiranje o pitanjima upravljanja novcem i imovinom, bankarstva, ulaganja, kredita, osiguranja i poreza;

2. razumijevanje osnovnih pojmova na kojima se temelji upravljanje novcem i imovinom (npr. vremenska vrijednost novca u ulaganjima i udruživanje rizika u osiguranju);
3. korištenje znanja i razumijevanja za planiranje, provedbu i procjenu financijskih odluka.

To podrazumijeva da ishod financijske edukacije - to jest, ono što čini „financijski obrazovana“ osoba - uključuje ponašanja kao što su plaćanje računa na vrijeme, uspješno upravljanje kreditom, postavljanje financijskih ciljeva i način ostvarivanja tih ciljeva kroz uštedu i ulaganje, mudro trošenje i slično. Međutim, specifična implementacija tih ponašanja može se razlikovati ovisno o dohotku, okolnostima u obitelji i razini imovine. Na primjer, jedno kućanstvo će za financijski cilj postaviti uštedu od 200 \$ za štedni fond, dok će drugo za cilj imati uštedu od 20,000 \$ za ulaganje u kuću.

2.2. Važnost (značaj) financijske pismenosti

Financijska pismenost građana jednako je važna i u razvijenim zemljama i u zemljama u razvoju, iako je u razvijenim zemljama lakše raditi na podizanju razine financijske pismenosti upravo zbog dostupnih financijskih resursa odnosno više razine dohotka.

Vehovec (2011.) navodi tri važna razloga za širenje financijske pismenosti.

Prvi razlog zbog kojeg je važno širiti financijsku pismenost, odnosi se na rastući broj aktivnog stanovništva koji će se u trećoj životnoj dobi osigurati mirovinom proizašlom iz obveznog mirovinskog osiguranja i osobne štednje, dakle pojedinci se trebaju na vrijeme osigurati kako bi u mirovini bili financijski sigurni. Posljedice neinformiranosti i nedovoljne svijesti o potencijalnim rizicima često mogu dovesti do zaduženosti i to predstavlja drugi razlog jačanja financijske pismenosti. Rizici u kombinaciji sa nesigurnošću na tržištu mogu dovesti do ozbiljnijih problema i negativnih posljedica. Treći razlog su financijski kanali i tehnološka rješenja potrebni za provođenje financijskih transakcija kojih se danas sve više odvija elektroničkim putem na čijem korištenju i edukaciji je potrebno staviti poseban naglasak u današnjim vremenima.

Prema Svjetskoj banci (2010.), snažna zaštita potrošača financijskih usluga i financijska pismenost potrebne su kako bi se osiguralo da financijska tržišta budu duboka i da služe širokoj populaciji, kako bi se stanovništvu s niskim prihodima omogućio pristup financijskim uslugama te kako bi se osigurala dugoročna stabilnost financijskog sustava. Snažna zaštita potrošača i financijska pismenost sastavni su elementi financijskih tržišta. Doprinosu izgradnji povjerenja

potrošača u financijske institucije i jamče da će financijske institucije uložiti napor u služenje potrebama stanovništva, uključujući stanovništvo s niskim prihodima koje često nema pristup osnovnim financijskim uslugama. Štoviše, budući da se tržišta šire i pružaju inovativne usluge novim članovima financijskog sektora, visoka razina zaštite potrošača potrebna je kako bi se osiguralo pravično postupanje financijskih institucija prema potrošačima financijskih usluga. Financijska pismenost potrebna je kako bi potrošači mogli donositi utemeljene odluke o složenim financijskim proizvodima i izrađivati obiteljske proračune koji zadovoljavaju njihove potrebe, uključujući i mirovinsku štednju. Potreba za zaštitom potrošača u osnovi proizlazi iz neravnoteže snaga, informacija i resursa između potrošača i pružatelja financijskih usluga koja potrošače dovodi u nepovoljan položaj. Zaštita potrošača ima za cilj ispraviti ovaj tržišni nedostatak. Financijske institucije dobro poznaju svoje proizvode, za razliku od potrošača, koji ponekad teško ili uz visoku cijenu dobivaju dostatne informacije o kupnji financijskih usluga. Informacije također znaju biti prestručne ili presložene pa ih prosječni potrošač ne može razumjeti ni ocijeniti. Osobno osiguranje, primjerice osiguranje od automobilske odgovornosti ili životno osiguranje, često se navodi kao primjer za tu neravnotežu. Većina potrošača ne razumije dobro složene ugovore koje pripremaju osiguravatelji i raspodjelu rizika između potrošača i financijske institucije. To se također ponekad odnosi na potrošače koji uzimaju hipotekarne kredite u stranim valutama. Dobro osmišljen sustav za zaštitu potrošača može doprinijeti smanjenju neravnoteže snaga i informacija između potrošača i financijskih institucija.

Rizici koji proizlaze iz financijske nepismenosti su brojni, a neki od njih su kamatni rizik, rizik inflacije, valutni rizik, prezaduženost, siromaštvo, financijska isključenost, opterećivanje sustava socijalnog osiguranja i slično. Financijski pismeniji pojedinci sposobniji su donositi razumnije odluke o financijskim proizvodima i uslugama za koje postoji mogućnost da će kasnije i koristiti.

Prema Hogarth et al. (2006.), premda je potreba za financijskom pismenošću oduvijek bila važna, novija kretanja na tržištu i politika povećala su važnost financijskog obrazovanja. Dva primjera mogu pomoći u ilustraciji toga. Prvo, složena globalna financijska tržišta čine 21. stoljeće drugačijim od prethodnih razdoblja. Postoji više financijskih proizvoda s mnogo više značajki. Primjerice, 30-godišnja hipoteka s fiksnom stopom više nije "standardna", dok se teret za financijsku sigurnost u kasnijem životu pomaknuo s poslodavaca na zaposlenike sa smanjenjem definiranih mirovinskih mirovina.

Prema Ministarstvu financija (2014.), potencijalni problemi koji se mogu pojaviti kao posljedica neadekvatne razine financijske pismenosti potrošača su (slika br. 4):

- nedovoljno razvijena svijest pojedinca o mogućnostima koje se nude na tržištu financijskih proizvoda i usluga
- nedovoljno razvijena svijest pojedinca o ekonomskim prilikama u društvu
- nedostatak potrebnih znanja za donošenje pravilnih odluka - složeni financijski proizvodi i usluge predstavljaju izazov za pojedinca pri njegovom odabiru
- procjenjivanje/podcjenjivanje vlastite financijske snage
- izostanak dugoročnih financijskih planova, odabir financijskih proizvoda i usluga koji ne odgovaraju osobnim ili obiteljskim potrebama pojedinca
- nedovoljno poznavanje sustava osiguranja, tržišta kapitala, sustava mirovinskog osiguranja, investicijskih fondova, leasinga, bankarskog sustava što ima za posljedicu nedovoljno razvijenu razinu financijske pismenosti
- nedovoljno razvijena svijest pojedinca o važnosti planiranja, raznovrsnosti investicija i dugoročnog čuvanja osobnih ili obiteljskih financija te o važnosti njihove zaštite od financijskih rizika
- nespremnost pojedinca na prilagođavanje potrošnje za umirovljeničke dane zbog nedostatne svijesti o potrebi dodatne štednje za to životno razdoblje.

Navedeno može ostaviti dalekosežne posljedice kako za pojedinca, tako i za populaciju, odnosno cjelokupno gospodarstvo stoga upravo kroz financijsko opismenjavanje treba raditi na njihovu eliminiranju.

Slika 4: Razlozi složenosti proizvoda za pojedinca

Izvor: prikaz autorice prema Ministarstvo financija (2014.).

Glavni razlozi za poboljšanje finansijske pismenosti se vide kroz kompleksnost potreba pojedinaca i kroz kompleksnost samih finansijskih proizvoda (tablica br. 1). Rastuća nestabilnost u radnom vijeku pojedinaca, sve manja socijalna sigurnost te povećanje osobne odgovornosti, prosperiteta, zaduženosti kao i povećana očekivanja od životnog vijeka uz povećanje broja privatnih poduzeća predstavljaju kompleksnost potreba pojedinaca. Pojava novih distribucijskih kanala, deregulacija finansijskih tržišta, šira ponuda finansijskih proizvoda i brži razvoj novih proizvoda uz sve veću količinu raspoloživih informacija predstavljaju kompleksnost finansijskih proizvoda. Uz sve veću kompleksnost potreba pojedinaca i kompleksnost finansijskih proizvoda, jedini način na koji se može spriječiti da

pojedinci zaostaju za tržištem je povećanje financijske pismenosti. Na taj način će svaki pojedinac znati što želi, kako će do željenog rezultata doći i u kojem trenutku će do navedenog doći (npr. kada posuditi kredit, kada početi štedjeti i slično).

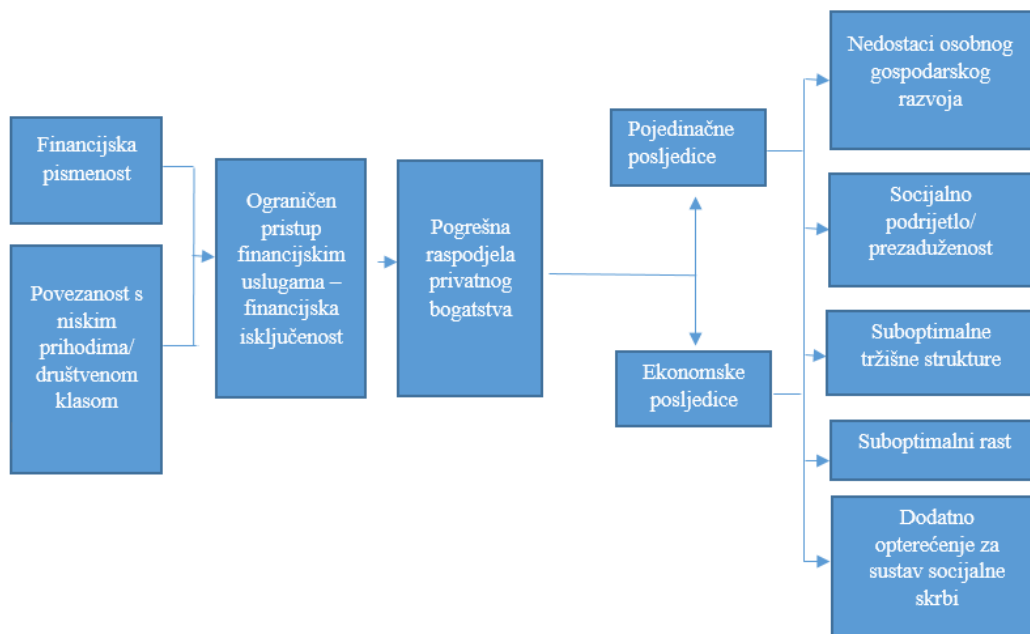
Tablica 1: Glavni razlozi za poboljšanje financijske pismenosti

Kompleksnost potreba pojedinaca	Kompleksnost financijskih proizvoda
Rastuća nestabilnost u radnom vijeku pojedinaca	Novi distribucijski kanali
Smanjenje socijalne sigurnosti	Deregulacija financijskih tržišta
Povećanje osobne odgovornosti	Šira ponuda financijskih proizvoda i brži razvoj novih proizvoda
Povećanje prosperiteta	Povećana količina raspoloživih informacija
Povećanje zaduženosti	
Povećana očekivanja od životnog vijeka	
Povećanje broja privatnih poduzeća	

Izvor: prikaz autorice prema Habschick et al. (2007.).

Habschick et al. (2007.) tvrde da je financijska pismenost sve veći prioritet, kako za institucije Europske unije tako i za sudionike na tržištu. Tako govore da distribucija sustava financijske pismenosti uvelike varira u cijeloj Europskoj uniji, sadašnje glavne ciljne skupine su djeca i mladi odrasli te da dva od tri programa pružaju financijske usluge putem posrednika, svake sekunde se koristi sve više instrumenata i kanala, a internet je jedan od važnijih te da svakim šestim programom upravljaju privatni pružatelji financijskih usluga koji ciljaju kupce, kao i one koji će to tek postati.

Financijska nepismenost može uzrokovati pojedinačne posljedice (nedostaci osobnog razvoja i prezaduženost) i ekonomske posljedice (suboptimalne tržišne strukture, suboptimalni rast i dodatno opterećenje za sustav socijalne skrbi), a cilj je te rizike ukloniti ili smanjiti do najmanje moguće mjere (slika br. 5).

Slika 5: Rizici koji proizlaze iz financijske nepismenosti

Izvor: prikaz autorice prema Habschick et al. (2007.).

2.3. Povećanje financijske pismenosti

Vehovec (2011.) tvrdi kako se potreba za širenjem financijske pismenosti temelji na ekonomskim razlozima prouzročenim demografskim promjenama, promjenama na financijskim tržištima i promjenama javnih politika u pogledu mirovinske zaštite i zaštite potrošača općenito. Širenje mirovinske pismenosti ili mirovinsko obrazovanje potrebno je kako bi budući umirovljenici na vrijeme stekli znanje o prednostima i nedostacima obveznog mirovinskog osiguranja. Svaki mirovinski sustav, pa tako i mirovinski sustav u Hrvatskoj, djeluje dugoročno, a u pravilu je kompleksan i podložan politički uvjetovanim promjenama. Mirovinski osiguranici trebaju saznati kako on funkcionira kako bi na vrijeme prilagodili svoje životne planove i bolje upravljali osobnim odnosno obiteljskim financijama na dugi rok.

Može se zaključiti da je povećanje odnosno širenje financijske pismenosti u interesu mnogih, od privatnih tvrtki, agencija za nadzor i reguliranje financijskih usluga, obrazovnih ustanova, vlada pa sve do cjelokupnog gospodarstva. Štedopis (2019.) vjeruje kako svi pojedinci zaslužuju besplatno financijsko obrazovanje. Od 2015. do 2019. godine su uz pomoć partnera i donatora osmislili i izdali udžbenik za učenike te pripadajući priručnik obogaćen multimedijom za nastavnike srednjih škola, tri online programa za mlade te dvije brošure za cjeloživotno obrazovanje. Udruga Štedopis je donirala 10.000 udžbenika za učenike srednjih

škola „Moj novac, moja budućnost“ čija je online verzija nadopunjena video sadržajem na temu štednje, odgovorne potrošnje i osobnog proračuna te odgovarajućim priručnikom za nastavnike. Također su i napravljena tri online programa, svaki u trajanju od 15 minuta. Udžbenici, priručnici i online programi su namijenjeni učenicima, nastavnicima srednjih škola i studentima, dok su odraslima namijenjene dvije brošure o cjeloživotnom obrazovanju. U brošuri o cjeloživotnom obrazovanju nalaze se publikacija „Osiguranja za početnike“ i knjižica „Ja i novac – psihologija novca i potrošnje“. U online publikaciji „Osiguranja za početnike“ objašnjene su osnovne vrste osiguranja te komu se javiti u slučaju problema. Publikacija pomaže klijentima odabrati odgovarajuću vrstu osiguranja te donijeti neke lakše važne odluke. Knjižica „Ja i novac – psihologija novca i potrošnje“, koje je donirano 900 komada, pomaže građanima razumijeti kako misli i emocije utječu na financijsko ponašanje i kako ih mogu promijeniti za bolji život. Knjižica je dostupna i online. Navedeno je dobar način povećanja financijske pismenosti.

3. FINANCIJSKA PISMENOST U REPUBLICI HRVATSKOJ

3.1. Počeci financijskog opismenjavanja u Hrvatskoj

Prema Ministarstvu financija (2014.), ističe se kako je prije ikakvih poduzetih aktivnosti potrebno provesti inicijalno istraživanje stupnja financijske pismenosti te je isto mjerenje potrebno provesti nakon tri do pet godina. Rezultati istraživanja služe kao podloga te kao upute za daljnji razvoj programa financijskog opismenjavanja.

Prema Vehovec (2011.) na promicanje financijske pismenosti najveći su utjecaj imali Svjetska banka, OECD i Europska komisija. OECD je među prvima isticao važnost potrebe za financijskom pismenošću. Europska komisija je nakon izbijanja globalne krize poduzela potrebne aktivnosti u području financijskog obrazovanja. Nakon toga su se počele razvijati nacionalne strategije financijskog obrazovanja, a financijsko obrazovanje se malo po malo počelo uvoditi u školski kurikulum kao obvezni predmet o financijama.

Ministarstvo financija (2014.) je tvrdilo kako je OECD među prvima započeo sa stavljanjem naglaska na financijsku pismenost te je ostao najaktivniji promicatelj ideje financijske pismenosti i financijskog obrazovanja. Proces financijskog obrazovanja je započeo 2003. godine kada je stavljen pritisak na povećanje financijske pismenosti. U skladu s tim, OECD je osnovao međunarodnu mrežu International Network on Financial Education (INFE) koja prikuplja podatke i istraživanja na tu temu te osigurava vodiče, upute i koordinaciju za početnike. Temeljem njihovog iskustva definiraju se primjeri najbolje prakse. Za razvoj dobre prakse glavne preporuke su da Vlade i svi sudionici trebaju promovirati nepristrano i pošteno financijsko obrazovanje, treba razlikovati financijsko obrazovanje od komercijalnih financijskih savjeta, treba provjeravati jesu li klijenti razumijeli financijske informacije, posebice one koje se odnose na obveze koje mogu imati značajne posljedice. Programi financijskog obrazovanja posebice trebaju biti orijentirani na štednju, dugove, osiguranja i mirovine.

Za razliku od razvijenih zemalja svijeta, Hrvatska se tek u novije doba, točnije, u zadnjih dvadesetak godina, počela ozbiljno baviti problemom odnosno pitanjem financijske pismenosti. Do tada, toj se temi nije pridavalo dovoljno važnosti.

Prva koja se bavila problemom financijske pismenosti bila je Svjetska banka koja je 2010. godine objavila studiju pod nazivom „Hrvatska – Dijagnostički pregled zaštite potrošača i

financijske pismenosti“, svezak I i II. Prema Svjetska banka (2010.), to je bilo peto izvješće u sklopu pilot-programa koji je bio namijenjen procjeni zaštite potrošača te procjeni financijske pismenosti u zemljama u razvoju i zemljama srednjeg dohotka. Pregled je imao trostruki cilj (Svjetska banka, 2010.):

1. doraditi skup dobrih praksi za procjenu zaštite potrošača financijskih usluga, uključujući financijsku pismenost;
2. preispitati pravila i prakse koje sada postoje u Hrvatskoj u odnosu na dobre prakse;
3. dati preporuke o načinima poboljšanja zaštite potrošača financijskih usluga i financijske pismenosti u Hrvatskoj.

U istraživanju Svjetske banke (2010.) za Hrvatsku je analizirano pet segmenata financijskog sektora te je razmotreno osam glavnih pitanja. Analizirani su bankarski segment, segment nebankarskih kreditnih institucija, segment vrijednosnih papira, segment osiguranja te segment privatnih mirovina. Razmotreni su također i zakoni i institucije za zaštitu potrošača, prakse objave podataka i prodaje, vođenje i održavanje računa klijenata, zaštita privatnosti i podataka, mehanizmi za zaštitu prava u slučaju sporova, sustavi garancija i naknada štete, osnaživanje potrošača (uključujući programe edukacije potrošača i financijske pismenosti) te pitanja tržišnog natjecanja na području financijskih usluga. Procjena nije uključila sve usluge, proizvode i prakse financijskoga sektora, ali usredotočila se na glavna područja vezana uz financijsku pismenost i zaštitu potrošača. U sadržane preporuke ugrađene su odredbe direktiva Europske unije (EU) i preporuke Europske komisije (EK).

3.2. Trendovi financijske pismenosti u Hrvatskoj

Vehovec (2011.) je iznijela stajalište kako ne postoji „recept“ koji propisuje tko i kako donosi te kako se provodi program financijskog opismenjavanja. Navela je četiri ključne preporuke za razvoj modela financijske pismenosti u Hrvatskoj. Prva preporuka je glasila da je prije svega potrebno izgraditi nacionalnu strategiju financijske pismenosti jer se na taj način dolazi do koordinacije na nacionalnoj razini, bez obzira na to tko donosi program financijskog opismenjavanja. Predlagala je da bi bilo dobro da inicijativu i pokretanje programa financijske pismenosti započne Vlada preko jednog ministarstva. Regulatori financijskih usluga i centralne banke su najčešće sunositelji inicijativa. U sljedećim fazama potencijalni partneri su poslodavci i njihova udruženja, sindikati, škole, sveučilišta, udruge i zaklade i slično. Rizici, različita preklapanja i neplanirani troškovi se reduciraju na način da je s inicijativom upoznat širok broj

ljudi i da su na taj način ciljevi, zadaci i prioritete jasno izraženi. Nacionalna strategija bila je postavljena na dugi rok, a ciljevi i zadaci su bili vremenski raspoređeni tako da brzina i obujam zadataka odgovaraju raspoloživim resursima te da je provedba financijskog opismenjavanja optimalno raspoređena. Donesena nacionalna strategija financijske pismenosti dalje se pratila, kontrolirala i prilagođavala tako da se postigne veća troškovna učinkovitost. Druga preporuka je bila da aktivnostima programa povećanja financijske pismenosti prethodi upravo utvrđivanje trenutne razine financijske pismenosti stanovnika. To se provodilo putem međunarodno usporedivih upitnika te se tako dobio objektivan uvid u razinu financijske pismenosti. Treća preporuka je bila izrada i provedba programa financijskog obrazovanja sukladno donesenoj nacionalnoj strategiji financijske pismenosti i odgovarajućim smjernicama u skladu s rezultatima upitnika o financijskoj pismenosti stanovništva. Programi financijskog obrazovanja se dijele na klasične koji su dio obrazovnog sustava, seminara i radionica cjeloživotnog obrazovanja te neklasične oblike koje predstavljaju masovni mediji i drugi oblici javnih komunikacija kojima je više okrenuta mlađa populacija. Četvrtom preporukom je predloženo da je opismenjavanje u području mirovina jedno od važnijih područja kampanje. Osobna štednja i individualna odgovornost pojedinaca su postale sve važnije za adekvatno financiranje životnog standarda u trećoj životnoj dobi. Za bolje razumijevanje mirovinskog sustava te za što veću štednju ključno je da pojedinci imaju dovoljno informacija i znanja o tome, odnosno da su dovoljno financijski pismeni.

Štedopis (2019.) je naveo kako su Addiko banka i Štedopis proveli istraživanje na više od 10.000 ispitanika iz cijele Hrvatske koje je u Hrvata pokazalo 60 postotnu razinu znanja o osobnim financijama. Istraživanje je provedeno u sklopu projekta „Zašto ovo nismo učili u školi?“, a provedeno je od listopada 2017. godine do veljače 2018. godine te od listopada 2018. godine do veljače 2019. godine. Prosječno je točno odgovoreno na samo 6 od 10 pitanja, najbolje znanje su ispitanici pokazali kod tema plaćanja na internetu, digitalnog plaćanja kao i kod teme ispunjavanja želja dok su najlošije znanje pokazali u području obiteljskih financija, djece i novca te u području kupnje stana i/ili automobila. Addiko banka i Štedopis su objavili 63 članka s ciljem upoznavanja građana svih uzrasta s osnovnim financijskim pojmovima te podizanja financijske pismenosti. Najčitaniji članci su bili o otplati na rate i anuitetnoj otplati, kamatnim stopama, razgovoru s bankarom te o zaštiti prilikom kupnje na internetu i o snalaženju u području kredita. Kako tvrdi Štedopis (2019.), učenici Hotelijersko-turističke škole Zagreb koji u školskoj godini 2017./2018. slušali predmet Financijska pismenost tvrde kako je predmet zabavan i potreban za svakodnevni život i financijsku budućnost te da im

upravo taj predmet pomaže razlučiti istinito od neistinitog. Tako je u 2018./2019. godini i druga generacija upisala predmet Financijska pismenost. Navedeno pokazuje da se u Hrvatskoj ozbiljnije počinje stavljati naglasak na financijsku pismenost.

Štedopis (2019.) tvrdi kako je Ekonomska klinika napravila aplikaciju o financijskoj pismenosti za najmlađe. Putem aplikacije „Ekonomska klinika“ se djeci nižih razreda kroz priču približavaju osnovni financijski pojmovi s kojim se susreću, ali ne znaju što ti pojmovi predstavljaju. Na taj način se najmlađi korisnici upoznaju s osnovama funkcioniranja financijskog sustava te se stvara podloga za odgovorno upravljanje. Aplikacija se sastoji od dijela za odrasle i dijela za djecu, kviza. Kviz se sastoji od dva dijela, prvi je vježba u kojoj djeca uče nove pojmove, a drugi je natjecateljski dio, a deset najboljih učenika osvaja poklon bon u iznosu od 500 kn pod pokroviteljstvom Privredne banke Zagreb.

3.3. Uporaba financijskih (bankovnih) usluga u Hrvatskoj

Prema Svjetskoj banci (2010.), osnovni zakon za zaštitu potrošača u Republici Hrvatskoj bio je Zakon o zaštiti potrošača. Zakoni koji su regulirali bankarski sektor, a pritom su imali utjecaj na zaštitu potrošača su: Zakon o Hrvatskoj narodnoj banci (NN 75/2008.), Zakon o kreditnim institucijama (NN 117/2008.), Zakon o zaštiti depozita (NN 177/2004.), Odluka o efektivnoj kamatnoj stopi kreditnih institucija i kreditnih unija te ugovaranju usluga s potrošačima (NN 41/2009.), Odluka o zaštiti tržišnog natjecanja unutar bankarskog sektora (NN 48/2003.), Zakon o platnom prometu (NN 133/2009.) i Zakon o potrošačkom kreditiranju (NN 75/2009.).. Državni inspektorat, koji je poslovao pod Ministarstvom gospodarstva, rada i poduzetništva Republike Hrvatske, predstavljao je i tada osnovno tijelo za provedbu zaštite potrošača u Republici Hrvatskoj. Regulatorna i povezana tijela su preuzimala pritužbe zajedno s Državnim inspektoratom. HANFA, HNB, Agencija za zaštitu osobnih podataka (AZOP), Zagrebačka burza, HUO, HUB i udruge potrošača su zaprimale pritužbe s ciljem njihova što bržeg rješavanja.

Potrošači nisu mogli odustati (Svjetska banka, 2010.) od ugovora za bankarske proizvode, osim za proizvode za koje su ugovori sklopljeni na daljinu izvan poslovnih prostorija trgovca (14 dana). Međutim, istaknuto je kako se kod proizvoda koji su uključivali ugovornu obvezu u trajanju dužem od 2, 3 godine trebala osigurati mogućnost odustajanja od sklopljenog ugovora

Kako HNB (2018.) navodi, HNB provodi zaštitu potrošača unapređenjem pravnog okvira, nadzorom poslovanja institucija iz svoje nadležnosti te provođenjem aktivnosti financijske edukacije. U nadležnosti HNB-a su korisnici banaka, štednih banaka i stambenih štedionica, korisnici usluga kreditnih unija koji su ujedno i njihovi članovi, zatim korisnici usluga kreditnih posrednika koji sudjeluju u ponudi stambenih potrošačkih kredita, korisnici platnih usluga te imatelji elektroničkog novca. HNB nadzire i utvrđuje poštuju li institucije koje su u njenoj nadležnosti važeće odredbe, primjenjuju li dobre poslovne prakse te osiguravaju li se korisnicima ažurne i točne informacije. Uzimaju se u obzir i prigovori na rad institucija koje su u nadležnosti HNB-a, međutim to ne podrazumijeva rješavanje pojedinačnih prigovora korisnika usluga. HNB djeluje i na području financijskog obrazovanja i edukacije jer smatraju da je nužno da potrošač stekne određena znanja koja su potrebna za razumijevanje dostupnih informacija i donošenje najisplativije odluke o ponuđenim proizvodima i uslugama za svakog pojedinca. Na taj način HNB pridonosi efikasnosti i stabilnosti financijskog sustava zemlje.

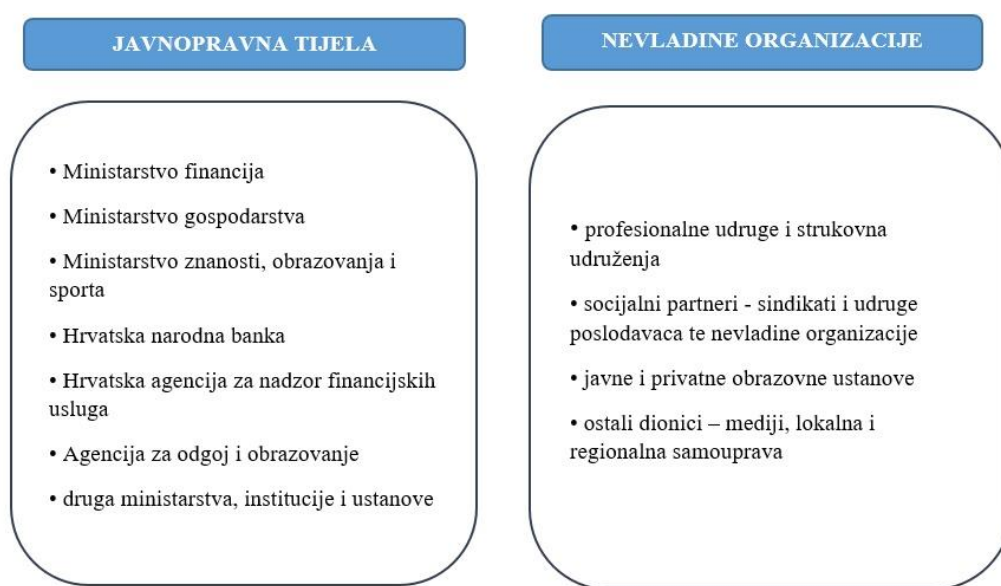
Prema HNB-u (2019.), na zakonima se temelje glavna pravila zaštite korisnika bankovnih i financijskih usluga. Najvažniji zakoni su Zakon o zaštiti potrošača (NN, br. 41/2014.), Zakon o potrošačkom kreditiranju (NN, br. 75/2009.), Zakon o stambenom potrošačkom kreditiranju (NN, br.101,2017.), Zakon o kreditnim institucijama, Zakon o platnom prometu, Zakon o usporedivosti naknada, prebacivanju računa za plaćanje i pristupu osnovnom računu (NN, br. 70/2017.), Zakon o elektroničkom novcu te relevantna EU regulativa. U nekim slučajevima detaljnije odredbe pojedinih zakona se pojašnjavanju odlukama i/ili pravilnicima, ponekad i smjernicama. Također, HNB navodi kako HANFA provodi radionicu na temu sigurnog upravljanja financijama na internetu.

Prema HNB-u (2018.), Zakonom o platnom prometu koji je stupio na snagu u srpnju 2018. godine povećana je zaštita korisnika platnih usluga u slučaju plaćanja platnom karticom, a u trenutku plaćanja nije poznat iznos koji se treba platiti. U tom slučaju pružatelj platnih usluga smije rezervirati odnosno blokirati ta sredstva samo ukoliko je platitelj dao suglasnost za točan iznos novčanih sredstava koji treba rezervirati.

Neovisno o tome koji proizvod i/ili uslugu korisnici koristili, treba raditi na financijskom opismenjavanju kako bi korisnici znali pravovremeno i adekvatno upotrijebiti njima dostupne informacije.

3.4. Unapređenje financijskog opismenjavanja u Hrvatskoj

Prema Ministarstvu financija (2014.), financijsko obrazovanje provodile su državne uprave zajedno s ostalim sudionicima. Prilikom provođenja financijskog obrazovanja, uvažen je doprinos svih sudionika. Korištenjem svih dostupnih resursa omogućeno je podizanje razine financijske pismenosti potrošača. Ključni sudionici u procesu financijskog obrazovanja odnosno povećanja financijske pismenosti su prikazani na slici br. 6.

Slika 6: Sudionici procesa financijskog obrazovanja

Izvor: prikaz autorice prema Ministarstvo financija (2014.).

Sudionici provedbe financijskog opismenjavanja (Ministarstvo financija, 2014.) su bili Ministarstvo financija, Ministarstvo gospodarstva, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta (MZOS), HNB, HANFA, Agencija za odgoj i obrazovanje, druga ministarstva, institucije i ustanove koja predstavljaju javnopravna tijela, a kao nevladine organizacije pojavljuju se profesionalne udruge i strukovna udruženja aktivni na području bankarstva, osiguranja, tržišta kapitala, leasinga i na drugim financijskim područjima, socijalni partneri odnosno sindikati i udruge poslodavaca te nevladine organizacije aktivne na financijskim područjima, primjerice u zaštiti potrošača. Nadalje, nevladine organizacije također predstavljaju i javne i privatne obrazovne ustanove te ostali dionici odnosno mediji koji će nastaviti doprinositi razvoju financijske pismenosti u Republici Hrvatskoj. Lokalna i regionalna samouprava također pridonosi postizanju navedenog cilja vlastitim programima i aktivnostima. Zadatak svih

sudionika provedbe financijskog obrazovanja je bio uspostaviti međunarodnu suradnju te koristiti inozemnu dobru praksu i iskustva, a kao glavni cilj je bilo podizanje razine financijske pismenosti pojedinca.

Kako je objavljeno u Narodnim novinama (2015.), Vlada Republike Hrvatske je u siječnju 2015. godine donijela Zaključak o prihvaćanju Akcijskog plana za unapređenje financijske pismenosti potrošača za 2015. godinu. Prema Zaključku, zadužena su javnopravna tijela i druga tijela određena nositeljima pojedinih mjera iz Akcijskog plana da u predviđenim rokovima provedu mjere i aktivnosti iz svoje nadležnosti, zaduženo je Ministarstvo financija da osnuje Operativnu radnu grupu za praćenje provedbe mjera i aktivnosti definiranih Akcijskim planom u roku 30 dana od dana donošenja Zaključka te je zaduženo Ministarstvo financija da podnese godišnje izvješće Vladi Republike Hrvatske o provedbi Akcijskog plana i projekcijama planiranih aktivnosti za naredno izvještajno razdoblje u roku 12 mjeseci od donošenja Zaključka. Nadalje, zaduženi su nositelji provedbe aktivnosti Akcijskog plana da jednom godišnje izvijeste Ministarstvo financija o provedenim aktivnostima za proteklo izvještajno razdoblje, također i o projekcijama aktivnosti za naredno izvještajno razdoblje. Također, zaduženo je i Ministarstvo financija da o Akcijskom planu izvijesti javnopravna i druga tijela određena nositeljima za provedbu pojedinih mjera iz Akcijskog plana.

Kako je istaknuto u objavljenom dokumentu Narodnih novina (Vlada Republike Hrvatske, 2015.), da bi se postigla adekvatna zaštita pojedinaca i podigla razina njihove financijske pismenosti, bilo je potrebno ustrojiti i provesti financijsko obrazovanje svih pojedinaca različitih dobnih skupina. Financijsko obrazovanje je bilo prilagođeno svakoj dobnoj skupini odnosno svakoj skupini se različito pristupalo. Kako bi se povećala razina financijske pismenosti u Hrvatskoj, izrađen je Nacionalni strateški okvir financijske pismenosti potrošača za razdoblje od 2015. do 2020. godine. Cilj dokumenta je bio olakšati pojedincima prepoznavanje i prihvaćanje bitnih i konkretnih informacija o financijskim proizvodima i uslugama. Cilj Nacionalnog strateškog okvira financijske pismenosti potrošača je bio stvoriti podlogu za integraciju financijskog obrazovanja u obrazovni sustav i obrazovne procese uz pomoć državnih tijela, tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, nevladinih organizacija i sličnih. Uz Nacionalni strateški okvir financijske pismenosti potrošača izrađen je i Akcijski plan unapređenja financijske pismenosti potrošača za 2015. godinu kojim su točno definirane aktivnosti i mjere svih sudionika, rok za provedbu, pokazatelji uspješnosti, status mjera koje se u određenom trenutku provode te izvori financiranja. I Nacionalni strateški okvir financijske pismenosti i Akcijski plan usmjereni su na postizanje istog cilja, a to je financijsko

obrazovanje i što viša razina financijske pismenosti. Svi sudionici provedbe Akcijskog plana izvještavali su jednom godišnje Ministarstvo financija o provedenim aktivnostima u proteklom izvještajnom razdoblju kao i o planu aktivnosti za buduće razdoblje. Ministarstvo financija je 2015. godine osnovalo Operativnu radnu grupu čiji je zadatak bilo praćenje provedbe mjera i aktivnosti definiranih Akcijskim planom. Sastanci su se održavali svaka tri mjeseca, a na njima se raspravljalo o aktivnostima te pitanjima značajnim za financijsku pismenost. Ministar financija je imenovao članove Operativne radne grupe, a Ministarstvo financija je koordiniralo njezin rad. Svi sudionici izvještavali su jednom godišnje Ministarstvo financija o provedenim aktivnostima u tekućoj godini te o planovima za buduću godinu. Osim toga, Ministarstvo financija, jednom godišnje izrađivalo je cjelokupno izvješće o provedbi Akcijskog plana za proteklo jednogodišnje razdoblje i o planiranim budućim aktivnostima za buduće izvještajno razdoblje te je izvještavalo Vladu Republike Hrvatske.

Akcijski plan je podložan prilagodbama i promjenama. Također, iz njega se vidjelo što je uspješno provedeno, identificiralo se ciljne skupine koje su imale koristi od financijske pismenosti, poteškoće i propuste te koji su dodatni izvori sredstava potrebni. Jedna od mjera Akcijskog plana bila je i provedba nacionalnog istraživanja financijske pismenosti u Hrvatskoj koje je provedeno s ciljem utvrđivanja trenutne razine financijske pismenosti kao i s ciljem određivanja daljnjih uputa i programa koji su korišteni pri financijskom obrazovanju. Ministarstvo financija je bilo nadležno za koordinaciju i pripremu implementacije Akcijskog plana. Implementaciju mjera su provodili sudionici procesa svatko iz svoje nadležnosti, u skladu s Nacionalnim strateškim okvirom (Vlada Republike Hrvatske, 2015.).

Od navedenih planova (HANFA, 2019.), financijsko obrazovanje se počelo koristiti u školama kao fakultativni predmet. Građane se poziva na česte radionice i debate po pitanju financijske pismenosti te se pred građanima često ističe važnost financijskog obrazovanja s ciljem povećanja financijske pismenosti. Dakle, vidljiv je trud institucija u prenošenju važnosti financijskog opismenjavanja građanima te je Hrvatska na dobrom putu k povećanju financijske pismenosti.

4. FINANCIJSKA PISMENOST ŽENA

Žene su u nekoliko spomenutih istraživanja po pitanju rezultata financijske pismenosti često navedene kao slabija skupina te je upravo iz tog razloga poseban naglasak stavljen na njihovo opismenjavanje. Potrebno je kontinuirano pratiti stanje i trendove financijske pismenosti žena, kako u Hrvatskoj, tako i u drugim svjetskim zemljama kako bi Hrvatska bila u korak s njima. Praćenje stanja i trendova financijske pismenosti je dobra podloga za donošenje nekih dobrih aktivnosti za povećanje financijske pismenosti.

4.1. Stanje i trendovi financijske pismenosti žena u drugim državama

Prema Hogarth et al. (2006.), bilo je nekoliko procjena programa povećanja razine financijske pismenosti. Consumer Federation of America je vodila longitudinalni projekt za procjenu utjecaja kreditnog savjetovanja, uključujući razne oblike savjetovanja (na primjer, osobne, internetske i preko telefona). Program Amerika štedi je napravila višerazinsku ocjenu Cleveland Saves-a, istraživši promjene na razini kućanstva i organizacije. The Philadelphia Federal Reserve Bank je bio angažiran u procjeni homeowner savjetovanja programa te je Odbor Federalnih rezervi proveo projekt s Ministarstvom obrane i američkom vojskom za longitudinalnu procjenu programa financijskog obrazovanja.

Habschick et al. (2007.) su tvrdili da je uz kampanju obrazovanja potrošača identificirana druga temeljna shema napretka po pitanju financijske pismenosti u Malti. Program nazvan Students In Free Enterprise (SIFE) od udruge „Women Entrepreneurs“ je uključivao element posvećen financijskoj pismenosti, što znači da je ženama stalo ne samo do povećanja vlastite financijske pismenosti već i do povećanja financijske pismenosti ostalih građana, što posljedično vodi povećanju opće razine financijske pismenosti. Također su istaknuli da su se financijske radionice u Europi organizirale za ugroženije skupine, kao što su nezaposlene žene. Na taj način se ženama koje do tada nisu bile u mogućnosti pokušalo približiti financijske pojmove za koje do tada nisu znali ili ih nisu razumijeli, način funkcioniranja financijskog sustava te u konačnici financijski opismeniti. Tvrdili su također da su u Europi organizirani programi za upravljanje financijama za mlade i mlada domaćinstva te je u Njemačkoj osmišljen program financijskog opismenjavanja za trudnice.

TFFL (2010.) je navela kako je kanadska vlada djelovala u suradnji s drugim vladama, grupama i stanovnicima kako bi podržali lokalne projekte. Djelovali su u Vancouveru, Prince George-u, Calgary-iju, Edmontonu, Lethbridge-u, Saskatoonu, Prince Albertu, Regini, Thompsonu, Winnipegu, Thunder Bayu, Torontu i Ottawi. Tri prioriteta područja na koja su stavili poseban naglasak su poboljšanje životnih vještina, promicanje stručnog usavršavanja i vještina te podrška aboridžinskim ženama. Istaknuli su kako je kanadska vlada brinula o svojim građanima te kako je poseban naglasak stavila na podizanje financijske svijesti aboridžinskih žena u Kanadi.

Sveučilišni ženski klub iz Montreala (TFFL, 2010.) je iznio mišljenje kako postojeću tehnologiju treba iskoristiti u korist financijske pismenosti. Rekli su kako postoji veliki broj web stranica, ali je teško razlučiti što je istinito, a što ne te bi stoga trebao postojati nekakav „pečat odobrenja“ kojim će se obilježiti ispravan i vjerodostojan sadržaj financijske pismenosti.

Hung et al. (2013.) su zaključili kako su diljem svijeta (Novi Zeland, Nizozemska, Švedska, SAD,...) žensko financijsko znanje, pismenost i samopouzdanje obično jednaki ili manji od istog kod muškaraca. Iako su neke studije o financijskoj sposobnosti odnosno pismenosti pokazale da su žene bolje svakodnevno upravljale novcem u kućanstvu, postigle su lošiji rezultat u drugim kritičnim područjima planiranja, odabiru proizvoda i informiranju. Ove domene su temelj ne samo za dugoročnu izgradnju bogatstva, već i za poboljšanje financijske uključenosti i poduzetničkih vještina. Međutim, razine financijske pismenosti za žene, značajno su se razlikovale od zemlje do zemlje. Štoviše, teško je bilo identificirati čimbenike koji utječu na spolne razlike u financijskoj pismenosti i utvrditi uzročne veze. Općenita istraživanja o vjerojatnim odrednicama ovih razlika su naglasile neke prepreke koje su zahtijevale daljnja istraživanja, uključujući manje mogućnosti za iskustveno učenje kroz sudjelovanje u donošenju financijskih odluka u kućanstvu i rad izvan kuće, pristup kreditima ili vlasništvu, kao i rodno specifične razlike u procesu učenja o financijskoj pismenosti.

Prema Arora (2016.), niža razina financijske pismenosti jedna je od najvećih briga žena u Indiji od osamostaljenja. Iako je Indija postigla značajan napredak na tom području, ipak još mnogo toga treba poboljšati. Također, žene koje su same nadmašuju udate žene po pitanju financijske pismenosti.

Prema Hasler i Lusardi (2017.), niske razine financijske pismenosti žena diljem svijeta imaju dalekosežne posljedice, jer se financijska pismenost može povezati s važnim financijskim odlukama. Štoviše, žene se suočavaju s jedinstvenim financijskim izazovima zbog nižeg

dohotka tijekom radnog vijeka, prekida povijesti zaposlenja i dužeg očekivanog životnog vijeka od muškaraca. Stoga je poboljšanje financijske pismenosti žena ključno za promicanje njihove financijske sigurnosti.

4.2. Stanje i trendovi financijske pismenosti žena u Hrvatskoj

Financijska pismenost žena u Republici Hrvatskoj je u odnosu na razdoblje unazad dvadeset godina veća. Prije se više smatralo da je ženi „mjesto u kući“, dok su žene danas mnogo samostalnije u pogledu položaja u društvu i na financijskom području.

Bez obzira što se situacija po pitanju financija popravila, ona ipak nije toliko povoljna kad se uzmu u obzir svjetske zemlje, Hrvatska blago zaostaje za njima, zbog nedovoljnih financijskih sredstava, manje napredne tehnologije i slično.

Osvrćući se oko sebe, može se primijetiti da su žene te koje više štede, manje su sklone riziku, i nisu toliko sigurne u svoje financijske odluke, odnosno nemaju dovoljno samopouzdanja kada je u pitanju donošenje financijskih odluka. Činjenice koje doprinose toj razlici u financijskoj pismenosti među spolovima su te da se žene odlučuju imati djecu kao i odgajati ih, što za posljedicu u većini slučajeva ima nižu plaću u odnosu na muške kolege na istom radnom mjestu, žene su te koje brinu o obitelji i djeci što im oduzme dosta vremena te se posljedično i ne stignu i nemaju snage posvetiti dovoljno poslu (Vitt et al. (2011.)).

U Hrvatskoj je trebalo, i dalje treba, provesti programe financijskog opismenjavanja žena slične onima u SAD-u 1990.-ih godina. Potreba za provođenjem takvih programa je danas još i veća u odnosu na 1990. Prema Vitt et al. (2011.), sredinom ili krajem 1990.-ih je postojalo 15 programa kojima su ciljna skupina bile žene. Tri su počela 1980.-ih godina, a najraniji poznati datum početka bio je 1985. Polovicu programa su vodile organizacije orijentirane na žene, kao što je centar za žene, dok su preostali programi utemeljeni u zajednici i na radnom mjestu. Jedan od sponzora programa je izjavio da su muškarci na "položajima moći", a žene su neodlučnije postavljati pitanja i manje je vjerojatno da će učinkovito učiti kada su muškarci prisutni. U skupovima u investicijskim klubovima otkriveno je da žene češće ostaju ili preuzimaju aktivnu ulogu ako u klubu budu samo žene. Drugi razlozi za ciljanje žena odvojeno od muškaraca bili su oko ranjivosti žena koje se suočavaju s promjenama zakona o socijalnoj skrbi, razvodu, mirovini i odgovornosti za skrb o djeci. Žene žive duže, u prosjeku, nego muškarci, imaju kraću

povijest rada s punim radnim vremenom zbog odgovornosti za obitelj i odgoj djece i još uvijek zarađuju manje u odnosu na muškarce. Odgovornosti za brigu o djeci smanjuju broj sati rada žena i povećavaju vjerojatnost da će raditi skraćeno radno vrijeme, čime se ograničava povratak u socijalnu sigurnost i povećava vjerojatnost da će ovisiti o supružniku.

Vehovec et al. (2015.) u svom radu potvrdili su prepostavku o višoj razini financijske pismenosti muškaraca u odnosu na žene.

HNB i HANFA (HANFA, 2016.) su iznijele rezultate istraživanja koje je osmišljeno u suradnji s Ministarstvom financija, a provedeno od strane Ipsos d.o.o. agencije u kojem je prosječna ocjena financijske pismenosti građanki i građana Hrvatske bila 11,7 bodova od mogućeg 21 boda. Istraživanje je provedeno metodom osobnog kontakta s ispitanicima, sudjelovali su ispitanici od 18 do 79 godina, a reprezentativni uzorak je bio 1.000 stanovnika. U istraživanju nije testirano postoji li razlika u rezultatima između spolova, cilj istraživanja je bio istražiti razinu financijske pismenosti stanovništva. Istaknuto je i kako građani Republike Hrvatske razumiju načine i važnost financijski odgovornog ponašanja, ali se ipak tako ne ponašaju uvijek u svakodnevnicu te bi bilo poželjno da sve edukacije pozitivno utječu na financijsko ponašanje i u stvarnom životu.

Također, iste godine održana je studentska debata HANFA-e, HUO i Ekonomske klinike pod nazivom „Životno osiguranje – štednja i/ili investicija“ kojoj je cilj bio podizanje financijske pismenosti građanki i građana kroz financijsko obrazovanje uz poseban naglasak na osiguranje i na kojoj je istaknuta važnost financijskog opismenjivanja žena (HANFA, 2016.).

HANFA (2016.) je također iznijela rezultate istraživanja u kojem je bilo vidljivo da su Hrvati loše financijski pismeni, i da se teško nose sa novčanim pitanjima. Kao najslabije točke financijskog ponašanja su se pokazali planiranje unaprijed, izrada proračuna, odabir proizvoda te uporaba neovisnih savjetodavnih usluga. U istraživanju su bile izražene značajne rodne razlike. Žene su znatno lošije riješile kviz u odnosu na muškarce. Rezultati istraživanja su podloga za donošenje prve skupine zaključaka o politikama financijskog opismenjivanja. Niska razina financijske pismenosti naglašava važnost financijskog obrazovanja u što ranijoj dobi, posebice djevojčica, bilo bi idealno već u školi. Trebalo bi ojačati znanje, vještine svih pojedinaca kao i pravila i propise vezane uz financijsku pismenost.

Također, Bahovec et al. (2017.) su tvrdili kako je prosječna vrijednost financijske uspješnosti muškaraca bila veća od prosječne financijske uspješnosti žena pri istoj razini financijske pismenosti. Nadalje, viša razina financijske pismenosti povezana je s višom razinom

financijskih rezultata. Može se zaključiti da je u Hrvatskoj potrebno provesti aktivnije obrazovanje o financijama, odnosno aktivnije podizati financijsku pismenost među ženama u Hrvatskoj.

4.3. Budući planovi poboljšanja financijske pismenosti žena u Hrvatskoj

Poboljšanje financijske pismenosti je proces koji zahtijeva vrijeme te ga je potrebno provoditi kontinuirano. Aktivnosti provedene u programima u prošlim vremenima se trebaju unapređivati upravo zbog složenosti financijskog tržišta te složenosti proizvoda i usluga.

Prema Vitt et al. (2011.), ciljevi programa povećanja financijske pismenosti iz 1990.-ih godina u SAD-u su bili:

1. Prenositi jasne financijske informacije - ne u sažetku, već u kontekstu stvarnog života;
2. Podučavati introspekciju o donošenju financijskih odluka: Jesu li u skladu s osobnim ciljevima i vrijednostima?;
3. Ojačati sposobnost odlučivanja i naučiti učenike kako postaviti prioritete;
4. Ojačati snalažljivost - kako i gdje pronaći potrebne informacije, ljude i organizacije;
5. Pružiti podršku i afirmaciju studentima tijekom obrazovnog procesa.

Prema tome, po uzoru na SAD, u Hrvatskoj bi se sa financijskim obrazovanjem trebalo početi u što ranijoj dobi, posebice djevojčica, djecu bi trebalo financijski obrazovati kroz konkretne primjere jer se kroz primjere brže i lakše uči, i razumije. Uz to, trebalo bi ih učiti pravim vrijednostima i ispravnim načinima financijskog ponašanja i djelovanja tako da znaju postaviti prioritete i ciljeve te im se ne bi smjele dati sve gotove informacije već bi se sami trebali potruditi do pronalaska informacija, na taj bi način od malih nogu učili biti samostalni i snalažljivi.

Također, navedeni ciljevi se odnose na razdoblje 1990.-ih kada je samo financijsko tržište bilo manje kompleksno tako da bi se za dodatne, nove ciljeve koje se želi postići financijskim opismenjavanjem trebale uzeti u obzir i sadašnje kompleksnije potrebe građana.

Prema HGK (2018.), u listopadu 2018. godine je organiziran Okrugli stol povodom obilježavanja Svjetskog dana štednje na kojem se govorilo o ulozi štednje za pojedinca, obitelji i gospodarstvo kao i o financijskoj pismenosti mladih. Okruglim stolom su se nastavile

aktivnosti u području financijske pismenosti koje su proveli u suradnji s financijskim institucijama i drugim partnerima s ciljem podizanja financijskog znanja i financijske pismenosti. Sudionici su bili predstavnici poslovnih banaka, stambene štedionice, Hrvatske narodne banke, Hrvatske gospodarske komore te Ekonomskog fakulteta Zagreb.

Također, u ožujku 2018. godine (HGK, 2018.) je povodom Svjetskog i Europskog tjedna novca u Županijskoj komori Rijeka održano predavanje s ciljem podizanja financijske pismenosti na kojem su prisustvovali učenici završnih razreda srednjih škola. Predavanje je bilo interaktivno, a učenici su za točne odgovore nagrađeni majicama i edukativnim kvizovima (igricama).

Iz navedenog se može vidjeti da Hrvatska ulaže u financijsku pismenost svojih građanki i građana.

Od programa financijskog opismenjavanja su se ostvarili manji programi, kao što su financijsko obrazovanje u školama, organiziranje debata sa studentima, dok veći programi zahtijevaju vrijeme. Manji programi kao što su debate i radionice se i dalje provode s ciljem što veće financijske pismenosti.

Štedopis (2019.) tvrdi kako je u izdanju Štedopisa objavljen online priručnik za nastavnike o financijskoj pismenosti za učenike završnih razreda srednjih škola, a priručnik je osmišljen u sklopu projekta sufinanciranog od strane Ministarstva znanosti i obrazovanja. Priručnik je napisan u skladu s udžbenikom osobnih financija „Moj novac, moja budućnost“ i prati gradivo udžbenika. Priručnik je odobrila Agencija za odgoj i obrazovanje te prati gradivo 10 nastavnih sati. Cilj priručnika je olakšati stručno-metodičku pripremu za nastavu u području financijske pismenosti čija je provedba obvezna. Financijska pismenost se može provesti na satu razrednika, kroz nastavne predmete te kroz izvannastavne aktivnosti. Nadalje, financijska pismenost se može provesti kroz međupredmetne teme kao što su Poduzetništvo, Građanski odgoj i obrazovanje te kroz fakultativni predmet Financijska pismenost.

Kako navodi HANFA (2019.), predstavnici Ministarstva financija su u suradnji s predstavnicima ostalih sudionika provedbe financijske pismenosti predstavili prezentaciju o aktivnostima koje će se provesti u sklopu Svjetskog i Europskog tjedna novca, ali i o ostalim aktivnostima koje će se provesti do kraja godine te su pozvali građane na sudjelovanje.

Suradnja HANFA-e i HGK traje već nekoliko godina i odvija se tijekom cijele kalendarske godine. Aktivnosti kao što su debate, financijske radionice i posjete HANFA-i koje su se

dogodile u posljednih godinu ili dvije su podloga za daljnji razvoj financijskog opismenjavanja, kako žena, tako i muškaraca.

Prema navedenim već postojećim istraživanjima, može se primijetiti da su žene slabija skupina po pitanju financijske pismenosti, neovisno o tome u kojoj državi živjele. U odnosu na muškarce, više štede, više brinu o vlastitim i obiteljskim financijama te nisu sklone investiranju niti riziku. Zadnjih nekoliko godina je stavljen poseban naglasak na financijsku pismenost (i žena i muškaraca), proveden je velik broj projekata, i u Hrvatskoj i izvan nje te bi upravo zbog tih napora od strane institucija budući rezultati financijske pismenosti žena mogli biti bolji.

5. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE

Uzevši u obzir velik broj već postojećih istraživanja spomenutih u radu koja ističu lošiji financijski rezultat žena u odnosu na muškarce, moglo bi se reći da su žene uistinu slabiji spol (kako u Hrvatskoj, tako i u svijetu) po pitanju financijske pismenosti, odnosno moglo bi se zaključiti da se žene i muškarci razlikuju po stupnju financijske pismenosti. Međutim, kakva je situacija po pitanju financijske pismenosti žena u Republici Hrvatskoj, prikazano je u nastavku.

5.1. Metode istraživanja

Istraživanje prezentirano u ovom radu je provedeno online anketom u razdoblju od 17. lipnja do 21. lipnja 2019. godine na uzorku od 205 građana Republike Hrvatske. Anonimni anketni upitnik koji je ujedno predstavljao i instrument istraživanja se sastojao od 21 pitanja. Sedam pitanja odnosilo se na opće socio-demografske podatke o ispitanicima kao što su spol, dob, razina obrazovanja, mjesto stanovanja i slično, zatim slijede pitanja o financijskom znanju vezana uz financijske proizvode i usluge te pitanja o financijskom ponašanju kao i financijskim stavovima.

Pitanja o financijskom znanju koncipirana su na način da ispitaju znanje ispitanika o kamatnim stopama, štednji, isplativosti ulaganja, utjecaju inflacije na (buduću) vrijednost novca. Dio pitanja je samostalno izrađen, dok je ostali dio izrađen prema već postojećim svjetskim anketnim upitnicima koji su navedeni u popisu literature.

Ankete su se ispunjavale online iz razloga što je danas sve digitalizirano, ankete su dostupne gotovo svim uzrastima i smatrano je da će taj način ispitivanja biti brz i efikasan. Anketni upitnik je objavljen u šest Facebook grupa i na vlastitom Facebook profilu. Na početku anketnog upitnika istaknuto je da se provodi u svrhu pisanja diplomskog rada na Ekonomskom fakultetu u Splitu. Navedeno je kako je cilj istraživanja ispitati razinu financijske pismenosti žena u Republici Hrvatskoj te da je upitnik u potpunosti anonimn i za druge svrhe se neće koristiti. Sva pitanja u upitniku su zatvorenog tipa te je svako pitanje zahtijevalo odgovor kako bi se upitnik završio. Anketni upitnik priložen je radu kao Prilog 1.

U empirijskom dijelu rada doneseni su zaključci prihvatanjem ili odbijanjem pretpostavljenih hipoteza. U pojedinim dijelovima dokazivanja hipoteza korištena je statistička obrada podataka

odnosno korišten je programski paket SPSS kako bi se dokazale ili opovrgnule hipoteze da se žene i muškarci razlikuju po stupnju financijske pismenosti te da financijska pismenost žena ovisi o mjestu prebivališta. Rezultati istraživanja i doneseni zaključci su prikazani u nastavku rada.

5.1. Uzorak istraživanja

Za ispitanike su uzeti svi građani Republike Hrvatske, dakle i žene i muškarci. Muški ispitanici su bili potrebni kako bi se moglo doći do zaključka hipoteze da se žene i muškarci razlikuju po stupnju financijske pismenosti. U anketi je sudjelovalo sveukupno 205 ispitanika.

Iz prikazane tablice br. 2 može se uočiti da je, od ukupno 205 ispitanika, 110 žena (53,7%) i 95 muškaraca (46,3%).

Tablica 2: Spol svih ispitanih

Spol			
		Frequency	Percent
Valid	M	95	46,3
	Ž	110	53,7
	Total	205	100,0

Izvor: izračun autorice na temelju rezultata anketnog upitnika

Po pitanju dobi ispitanica (tablica br. 3), najviše ih je u dobi između 24 i 30 godina (njih 52,8%), slijede ih ispitanice u dobi između 31 i 40 godina kojih je 25,4%, zatim ispitanice u dobi između 18 i 23 godine kojih je 13,7%, dok je najmanje ispitanica od 41 godinu i više (4,5%).

Tablica 3: Dob ispitanih žena

Dob ispitanica					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	18 - 23	15	13,7	13,7	13,7
	24 - 30	58	52,8	52,8	66,5
	31 - 40	28	25,4	25,4	91,9
	41 - 50	5	4,5	4,5	96,4
	51 i više	4	3,6	3,6	100,0
	Total	110	100,0	100,0	

Izvor: izračun autorice na temelju rezultata anketnog upitnika

Dob ispitanika je prikazana u tablici br. 4. Kad su pak oni u pitanju, najviše ih je u intervalima između 24 i 30 godina (37,9%) i između 31 i 40 godina (37,9%), slijede ih muškarci između 18

i 23 godine (14,7%), zatim muškarci između 41 i 50 godina (6,3%), dok je najmanje ispitanika od 51 godinu i više (3,2%).

Tablica 4: Dob ispitanih muškaraca

Dob ispitanika					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	18 - 23	14	14,7	14,7	14,7
	24 - 30	36	37,9	37,9	52,6
	31 - 40	36	37,9	37,9	90,5
	41 - 50	6	6,3	6,3	96,8
	51 i više	3	3,2	3,2	100,0
	Total	95	100,0	100,0	

Izvor: izračun autorice na temelju rezultata anketnog upitnika

Iz tablice br. 5 se vidi da najveći broj ispitanika ima završen diplomski studij (45,5%), zatim srednjoškolsko obrazovanje (27,3%) te preddiplomski studij (17,2%). Manji broj ispitanika ima završen poslijediplomski ili doktorski studij (8,2%), a najmanji broj ispitanika ima osnovnoškolsko obrazovanje (1,8%).

Tablica 5: Razina obrazovanja žena

Razina obrazovanja ispitanica					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Osnovnoškolsko obrazovanje	2	1,8	1,8	1,8
	Srednjoškolsko obrazovanje	30	27,3	27,3	29,1
	Prediplomski studij	19	17,2	17,2	46,3
	Diplomski studij	50	45,5	45,5	91,8
	Poslijediplomski ili doktorski studij	9	8,2	8,2	100,0
	Total	110	100,0	100,0	

Izvor: izračun autorice na temelju rezultata anketnog upitnika

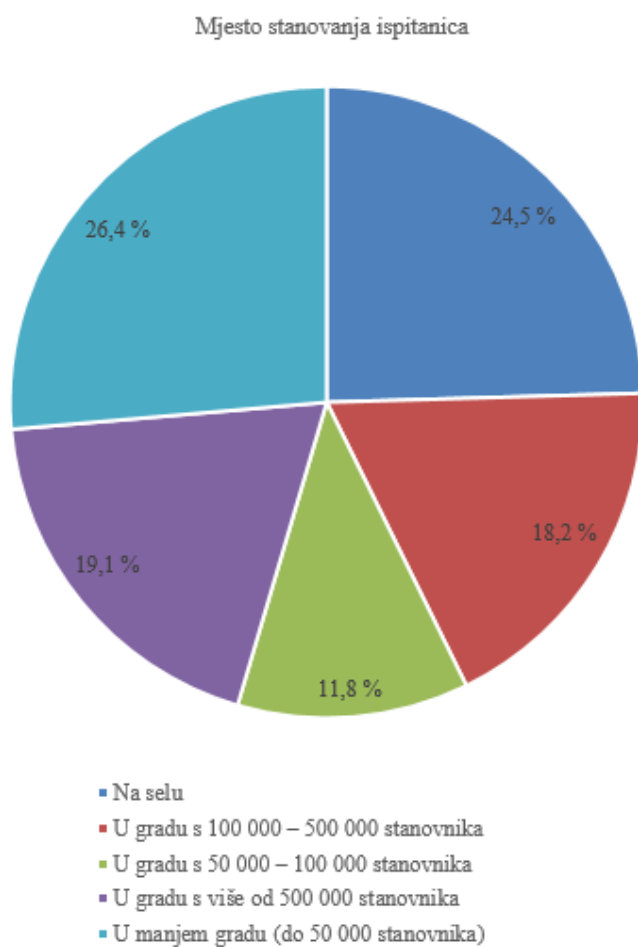
Iz tablice br. 6 vidi se da je najviše ispitanika sa završenom srednjom školom (58%), zatim ispitanika sa završenim diplomskim studijem (21%) te preddiplomskim studijem (20%) dok je najmanji broj ispitanika završio poslijediplomski ili doktorski studij (1%), dok ispitanika sa završenim osnovnoškolskim obrazovanjem nema.

Tablica 6: Razina obrazovanja muškaraca

Razina obrazovanja ispitanika					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Osnovnoškolsko obrazovanje	0	0,0	0,0	0,0
	Srednjoškolsko obrazovanje	55	58,0	58,0	58,0
	Preddiplomski studij	19	20,0	20,0	78,0
	Diplomski studij	20	21,0	21,0	99,0
	Poslijediplomski ili doktorski studij	1	1,0	1,0	100,0
	Total	95	100,0	100,0	

Izvor: izračun autorice na temelju rezultata anketnog upitnika

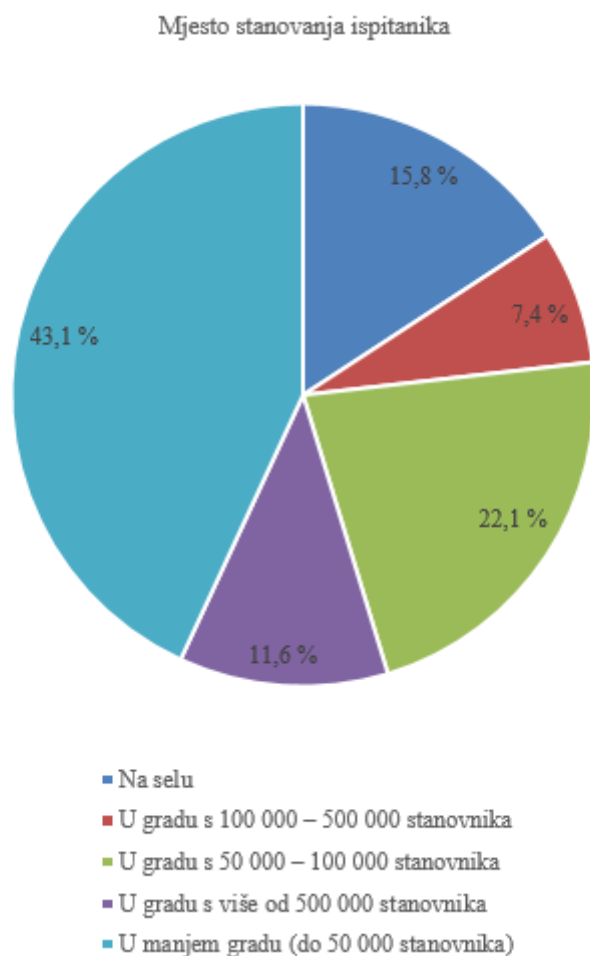
Nadalje, najveći broj ispitanica živi u manjem gradu (26,4%) i na selu (24,5%), dok je najmanji broj ispitanica iz gradova s 50.000 do 100.000 stanovnika (grafikon br. 1).

Grafikon 1: Mjesto stanovanja žena

Izvor: prikaz autorice na temelju rezultata anketnog upitnika

Grafikon br. 2 prikazuje da najveći dio ispitanika živi u manjem gradu (43,1%), dok najmanji dio ispitanika živi u gradu sa 100.000 do 500.000 stanovnika (7,4%).

Grafikon 2: Mjesto stanovanja muškaraca

Izvor: prikaz autorice na temelju rezultata anketnog upitnika

Iz grafikona br. 3 koji je dodan radu kao Prilog 2 je vidljivo da je najveći dio ispitanica s radnim iskustvom od 1 do 3 godine (33,6%), zatim onih s iskustvom od preko 10 godina (17,3%). Slijede ih ispitanice s 3 do 5 godina rada (15,5%), zatim one s 5 do 10 godina rada (12,7%), dok je najmanje onih do godinu dana rada. U navedeno radno iskustvo je uključena stručna praksa, stručno osposobljavanje i slično, dok se iz grafikona br. 4 (Prilog 3) vidi da je najveći broj ispitanika također s radnim iskustvom od 1 do 3 godine (27,4%), slijede ispitanici s radnim iskustvom s 5 do 10 godina (21%) i zaposlenici s radnim stažom duljim od 10 godina (20%) dok je najmanje zaposlenih do 1 godine.

Grafikon br. 5 (Prilog 4) prikazuje kako najveći broj ispitanica ima mjesečni osobni dohodak do 4.000 kn (31,8%), dok najmanji broj ispitanica mjesečno ima više od 12.000 kn (1,8%).

Grafikon br. 6 (Prilog 5) prikazuje visinu osobnog dohotka ispitanika. Vidljivo je da najveći broj ispitanika ima mjesečni osobni dohodak između 4.000 i 6.000 kn (44,2%). Kao i kod ispitanica, najmanji broj ispitanika ima mjesečni osobni dohodak viši od 12.000 kn (2,1%).

Financijsko znanje

U kategoriji financijskog znanja su obuhvaćena pitanja koja su lako mjerljiva, odnosno postoji točan odnosno netočan odgovor. Pitanja o financijskom znanju koncipirana su na način da ispituju znanje ispitanika o kamatnim stopama, štednji, isplativosti ulaganja, utjecaju inflacije na (buduću) vrijednost novca. U tablici br. 7 i tablici br. 8 su prikazane struktura odgovora ispitanica i struktura odgovora ispitanika. Iz tablice br. 7 se vidi kako je na većinu pitanja točan odgovor odabrala većina ispitanica. Na pitanje vezano uz štednju je točno odgovorilo 38,2%, dok su na pitanje o inflaciji ispitanice odgovorile podjednako (54,5% točnih odgovora i 45,5% netočnih odgovora).

Tablica 7: Struktura odgovora žena

	Broj ispitanica	Struktura (u %)
Po Vašem mišljenju, koji od navedenih financijskih instrumenata nije povezan s potrošnjom?		
TOČNO	82	74,5
NETOČNO	28	25,5
Neka je cijena televizora 2000 kn. Što je bolje, popust od 200 kn ili 20%?		
TOČNO	79	71,8
NETOČNO	31	28,2
Koje od navedenih ulaganja sigurno gubi?		
TOČNO	93	84,5
NETOČNO	17	15,5
Na štedni račun je stavljen određeni iznos novca. Ako je kamatna stopa je 1%, stopa inflacije je 2%, koliko ćete robe i usluga moći kupiti u budućnosti?		
TOČNO	60	54,5
NETOČNO	50	45,5
Za koji kredit (istog iznosa i iste kamatne stope) će rata kredita biti manja, za kredit sa dužim ili kraćim vremenom otplate?		
TOČNO	75	68,2
NETOČNO	35	31,8
Pod kojim bi od sljedećih okolnosti bilo financijski korisno posuditi novac za kupnju nečega i vratiti ga budućim prihodima?		
TOČNO	72	65,5
NETOČNO	38	34,5
Marko i Marta su istih godina. U dobi od 25 godina, Marta je počela štedjeti 2.000 kn godišnje dok Marko nije ništa štedio. U dobi od 50 godina, Marko je shvatio da mu treba novac za odlazak u mirovinu i počeo je štedjeti 4.000 kn godišnje, dok je Marta nastavila štedjeti 2.000 kuna. Sada imaju 75 godina. Tko ima više novca na svom računu za umirovljenje?		
TOČNO	42	38,2
NETOČNO	68	61,8

Izvor: izračun autorice na temelju rezultata anketnog upitnika

Iz tablice br. 8 može se uočiti da su muškarci u većem broju točno odgovorili na pitanje s inflacijom (76,8%), dok je 54,5% žena točno odgovorilo na to pitanje. U zadnjem pitanju iz kategorije financijskog znanja, o štednji, muškarci (36,8%) su podjednako točno odgovorili kao i žene (38,2%).

Tablica 8: Struktura odgovora muškaraca

	Broj ispitanika	Struktura (u %)
Po Vašem mišljenju, koji od navedenih financijskih instrumenata nije povezan s potrošnjom?		
TOČNO	61	64,2
NETOČNO	34	35,8
Neka je cijena televizora 2000 kn. Što je bolje, popust od 200 kn ili 20%?		
TOČNO	56	58,9
NETOČNO	39	41,1
Koje od navedenih ulaganja sigurno gubi?		
TOČNO	74	77,9
NETOČNO	21	22,1
Na štedni račun je stavljen određeni iznos novca. Ako je kamatna stopa je 1%, stopa inflacije je 2%, koliko ćete robe i usluga moći kupiti u budućnosti?		
TOČNO	73	76,8
NETOČNO	22	23,2
Za koji kredit (istog iznosa i iste kamatne stope) će rata kredita biti manja, za kredit sa dužim ili kraćim vremenom otplate?		
TOČNO	74	77,9
NETOČNO	21	22,1
Pod kojim bi od sljedećih okolnosti bilo financijski korisno posuditi novac za kupnju nečega i vratiti ga budućim prihodima?		
TOČNO	67	70,5
NETOČNO	28	29,5
Marko i Marta su istih godina. U dobi od 25 godina, Marta je počela štedjeti 2.000 kn godišnje dok Marko nije ništa štedio. U dobi od 50 godina, Marko je shvatio da mu treba novac za odlazak u mirovinu i počeo je štedjeti 4.000 kn godišnje, dok je Marta nastavila štedjeti 2.000 kuna. Sada imaju 75 godina. Tko ima više novca na svom računu za umirovljenje?		
TOČNO	35	36,8
NETOČNO	60	63,2

Izvor: izračun autorice na temelju rezultata anketnog upitnika

Na prvi pogled je vidljivo kako su žene i muškarci imali podjednaki broj točno odgovorenih pitanja, nije vidljiva značajna razlika u točnim odgovorima između spolova. Međutim, prosječni broj točnih odgovora muškaraca je 66,14%, što je ipak veće od 65,31% kod žena, iz čega se može zaključiti da su muškarci pokazali bolji rezultat u pitanjima financijskog znanja.

Nadalje, istražila se ovisnost broja točno odgovorenih pitanja svih ispitanika (dakle, i žena i muškaraca) prema određenim karakteristikama ispitanika.

Kao pretpostavka u istraživanju uzima se da je broj točno odgovorenih pitanja i muškaraca i žena ovisan o spolu. Uz razinu signifikantnosti od 1% i provedenim hi-kvadrat testom vrijedi da je $X^2_{\text{tabl}} > X^{2*}$ ($X^{2*} = 4,409$, $X^2_{\text{tab}} = 18,48$) što znači da se pretpostavka prihvaća. Dakle, broj točnih odgovora na pitanja o financijskom znanju ovisi o spolu ispitanika (tablica br. 9).

Tablica 9: Ovisnost broja točno odgovorenih pitanja i spola

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	4,409 ^a	7	,732
Likelihood Ratio	4,797	7	,685
N of Valid Cases	205		

Izvor: izračun autorice na temelju rezultata anketnog upitnika

Neka je pretpostavka da broj točno odgovorenih pitanja i muškaraca i žena ovisi o dobi. Uz razinu signifikantnosti od 1% i provedenim hi-kvadrat testom vrijedi da je $X^2_{\text{tabl}} > X^{2*}$ ($X^{2*} = 38,227$, $X^2_{\text{tab}} = 48,28$) što znači da se pretpostavka prihvaća. Dakle, broj točnih odgovora na pitanja o financijskom znanju ovisi o dobi svih ispitanika zajedno (tablica br. 10).

Tablica 10: Ovisnost broja točno odgovorenih pitanja i dobi svih ispitanika

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	38,227 ^a	28	,094
Likelihood Ratio	38,009	28	,098
N of Valid Cases	205		

Izvor: izračun autorice na temelju rezultata anketnog upitnika

U radu je pretpostavljeno da je broj točno odgovorenih pitanja i muškaraca i žena ovisan o njihovoj razini obrazovanja. Uz razinu signifikantnosti od 1% i provedenim hi-kvadrat testom vrijedi da je $X^{2*} > X^2_{\text{tabl}}$ ($X^{2*} = 131,251$, $X^2_{\text{tab}} = 48,28$), što znači da se pretpostavka ne prihvaća. Dakle, broj točnih odgovora na pitanja o financijskom znanju ne ovisi o razini obrazovanja svih ispitanika zajedno (tablica br. 11).

Tablica 11: Ovisnost broja točno odgovorenih pitanja i razine obrazovanja svih ispitanika

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	131,251 ^a	28	,000
Likelihood Ratio	28,008	28	,484
N of Valid Cases	205		

Izvor: izračun autorice na temelju rezultata anketnog upitnika

U istraživanju se pretpostavlja da broj točno odgovorenih pitanja i muškaraca i žena ovisi o njihovom radnom iskustvu. Uz razinu signifikantnosti od 1% i provedenim hi-kvadrat testom vrijedi da je $X^2_{\text{tabl}} > X^{2*}$ ($X^{2*} = 41,234$, $X^2_{\text{tabl}} = 56,05$), što znači da se pretpostavka prihvaća. Dakle, broj točnih odgovora na pitanja o financijskom znanju ovisi o radnom iskustvu svih ispitanika zajedno (tablica br. 12).

Tablica 12: Ovisnost broja točno odgovorenih pitanja i radnog iskustva svih ispitanika

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	41,234 ^a	35	,217
Likelihood Ratio	38,664	35	,308
N of Valid Cases	205		

Izvor: izračun autorice na temelju rezultata anketnog upitnika

Neka je pretpostavljeno da broj točno odgovorenih pitanja i muškaraca i žena ovisi o njihovom mjesečnom dohotku. Uz razinu signifikantnosti od 1% i provedenim hi-kvadrat testom vrijedi da je $X^2_{\text{tabl}} > X^{2*}$ ($X^{2*} = 38,982$, $X^2_{\text{tabl}} = 56,05$), što znači da se pretpostavka prihvaća. Dakle, broj točnih odgovora na pitanja o financijskom znanju ovisi o visini mjesečnog osobnog dohotka svih ispitanika zajedno (tablica br. 13).

Tablica 13: Ovisnost broja točno odgovorenih pitanja i visine mjesečnog osobnog dohotka svih ispitanika

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	38,982 ^a	35	,295
Likelihood Ratio	35,559	35	,442
N of Valid Cases	205		

Izvor: izračun autorice na temelju rezultata anketnog upitnika

U radu je pretpostavljeno da broj točno odgovorenih pitanja i muškaraca i žena ovisi o mjestu prebivališta. Uz razinu signifikantnosti od 1% i provedenim hi-kvadrat testom vrijedi da je $X^2_{\text{tabl}} > X^{2*}$ ($X^{2*} = 39,465$, $X^2_{\text{tab}} = 48,28$), što znači da se pretpostavka prihvaća. Dakle, broj točnih odgovora na pitanja o financijskom znanju ovisi o mjestu prebivališta (tablica br. 14).

Tablica 14: Ovisnost broja točno odgovorenih pitanja i mjesta prebivališta svih ispitanika

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	39,465 ^a	28	,074
Likelihood Ratio	41,267	28	,051
N of Valid Cases	205		

Izvor: izračun autorice na temelju rezultata anketnog upitnika

Može se zaključiti da broj točno odgovorenih pitanja o financijskom znanju ovisi o spolu, dobi, duljinom radnog iskustva, visinom mjesečnog osobnog dohotka ispitanika te o mjestu prebivališta. Između broja točnih odgovora o financijskom znanju i razine obrazovanja ne postoji ovisnost.

Financijsko ponašanje

Pod financijskim ponašanjem su analizirani načini informiranja pojedinaca o financijskim konceptima, pojmovima, proizvodima i uslugama, planiranje vlastitog budžeta, podmirivanje obveza na vrijeme te ponašanje prilikom kupnje i potrošnje novca.

Iz tablice br. 15 je vidljivo kako se najveći dio ispitanica samostalno informira o financijskim konceptima, pojmovima, proizvodima i uslugama putem medija (53,6%), manji broj se informira u banci (18,2%), a najmanje ih se informira uz pomoć roditelja i prijatelja (11,8%). Čak 16, 4% ispitanica se ne informira dodatno.

Tablica 15: Informiranje ispitanica o financijskim konceptima, proizvodima i uslugama

Informiranje o financijskim konceptima, proizvodima i uslugama					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Da, putem medija	59	53,6	53,6	53,6
	Da, u banci	20	18,2	18,2	71,8
	Da, uz pomoć prijatelja	6	5,5	5,5	77,3
	Da, uz pomoć roditelja	7	6,3	6,3	83,6
	Ne	18	16,4	16,4	100,0
	Total	110	100,0	100,0	

Izvor: izračun autorice na temelju rezultata anketnog upitnika

Kao i kod žena, najveći dio muškaraca se samostalno informira putem medija (37,9%), zatim u banci (28,4%). Mali broj ispitanika se informira uz pomoć prijatelja (6,3%) te uz pomoć roditelja (3,2%). Čak 24,2% ispitanika se samostalno nikako ne informira. Navedeno je prikazano u tablici br. 16.

Tablica 16: Informiranje ispitanika o financijskim konceptima, proizvodima i uslugama

Informiranje o financijskim konceptima, proizvodima i uslugama					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Da, putem medija	36	37,9	37,9	37,9
	Da, u banci	27	28,4	28,4	66,3
	Da, uz pomoć prijatelja	6	6,3	6,3	72,6
	Da, uz pomoć roditelja	3	3,2	3,2	75,8
	Ne	23	24,2	24,2	100,0
	Total	95	100,0	100,0	

Izvor: izračun autorice na temelju rezultata anketnog upitnika

Tablica br. 17 prikazuje kako većina žena često planira svoj mjesečni budžet (52,7%). Tek 4,5% ispitanica je izjavilo kako uopće ne planira svoj mjesečni budžet. 49,1% ispitanica često podmiruje svoje obveze na vrijeme, dok 45,5% žena čini to uvijek. 67,3% ispitanica prije kupnje često razmišlja može li to priuštiti, dok samo 2,7% žena nikad o tom ne razmisli. 20% ispitanica prije kupnje uvijek prouči proizvode/usluge različitih kompanija, dok 0,9% to nikad ne učini. 55,5% ispitanica rijetko potroši novac prije planiranog datuma, dok se 5,5% žena to uvijek dogodi. Iz svega navedenog se može zaključiti da žene vode brigu o svojim financijama, uredno podmiruju svoje obveze te pažljivo planiraju što je ujedno i dobar put ka povećanju financijske pismenosti.

Tablica 17: Financijsko ponašanje žena

	Nikad	Rijetko	Često	Uvijek
Planiram svoj mjesečni budžet.	4,5%	25,5%	52,7%	17,3%
Podmirujem sve financijske obveze na vrijeme.	0%	5,5%	49,1%	45,5%
Prije kupnje, dobro razmislim mogu li sebi to priuštiti.	2,7%	10,0%	67,3%	20,0%
Prije kupnje, dobro proučim proizvode/ usluge različitih kompanija.	0,9%	20,0%	55,5%	23,6%
Dogodi mi se da potrošim novac prije planiranog datuma.	11,8%	55,5%	27,3%	5,5%

Izvor: izračun autorice na temelju rezultata anketnog upitnika

Tablica br. 18 prikazuje kako većina muškaraca često planira svoj mjesečni budžet (51,6%). 67,4% ispitanika često podmiruje svoje obveze na vrijeme, dok 28,4% muškaraca čini to uvijek. 57,9% ispitanika prije kupnje često razmisli može li to priuštiti, dok čak 5,2% muškaraca nikad o tom ne razmisli. 14,8% ispitanika uvijek prije kupnje prouči proizvode/usluge različitih kompanija, dok 5,2% to nikad ne učini. 48,4% ispitanika rijetko potroši novac prije planiranog datuma, dok se 3,2% muškaraca to uvijek dogodi. Iz svega navedenog se može zaključiti da muškarci također vode brigu o svojim financijama te uredno podmiruju svoje obveze.

Tablica 18. Financijsko ponašanje muškaraca

	Nikad	Rijetko	Često	Uvijek
Planiram svoj mjesečni budžet.	5,2%	23,2%	51,6%	20,0%
Podmirujem sve financijske obveze na vrijeme.	0%	4,2%	67,4%	28,4%
Prije kupnje, dobro razmislim mogu li sebi to priuštiti.	5,2%	18,9%	57,9%	18,0%
Prije kupnje, dobro proučim proizvode/ usluge različitih kompanija.	5,2%	31,6%	48,4%	14,8%
Dogodi mi se da potrošim novac prije planiranog datuma.	20,0%	48,4%	28,4%	3,2%

Izvor: izračun autorice na temelju rezultata anketnog upitnika

Iz tablice br. 19 može se uočiti kako 34,5% ispitanica često prati lokalne vijesti, dok 14,5% to nikako ne čini. Regionalne vijesti često prati manji broj, njih 29,1%, dok lokalne i regionalne TV programe također često prati mali broj ispitanica (tek 20%).

Tablica 19: Financijsko ponašanje žena u pogledu praćenja društvenih zbivanja

	Nikad	Rijetko	Često	Uvijek
Koliko često pratite lokalne vijesti?	14,5%	49,1%	34,5%	1,8%
Koliko često pratite regionalne vijesti?	14,5%	51,8%	29,1%	4,5%
Koliko često pratite lokalne TV programe?	21,8%	53,6%	21,8%	2,7%
Koliko često pratite regionalne TV programe?	20,0%	51,8%	23,6%	4,5%

Izvor: izračun autorice na temelju rezultata anketnog upitnika

Iz tablice br. 20 je vidljivo kako 44,2% ispitanika često prati lokalne vijesti, dok 6,3% to nikako ne čini. Regionalne vijesti često prati manji broj, njih 38%, dok lokalne i regionalne TV programe također prati oko 30% ispitanika. Vidljivo je kako veći broj muškaraca u odnosu na žene prati zbivanja u društvu u pogledu vijesti i televizijskih programa.

Tablica 20: Financijsko ponašanje muškaraca u pogledu praćenja društvenih zbivanja

	Nikad	Rijetko	Često	Uvijek
Koliko često pratite lokalne vijesti?	6,3%	41,0%	44,2%	8,5%
Koliko često pratite regionalne vijesti?	9,5%	48,4%	38,0%	4,1%
Koliko često pratite lokalne TV programe?	13,7%	52,6%	27,4%	6,3%
Koliko često pratite regionalne TV programe?	19,0%	45,3%	30,5%	5,2%

Izvor: izračun autorice na temelju rezultata anketnog upitnika

Neka je pretpostavka da broj točno odgovorenih pitanja i muškaraca i žena ovisi o njihovom načinu informiranja o financijskim proizvodima, uslugama, pojmovima i konceptima. Uz razinu signifikantnosti od 1% i provedenim hi-kvadrat testom vrijedi da je $X^{2*} > X^{2\text{tabl}}$ ($X^{2*} = 59,099$, $X^{2\text{tabl}} = 48,28$), što znači da se pretpostavka ne prihvaća. Dakle, broj točnih odgovora na pitanja o financijskom znanju ne ovisi o načinu informiranja svih ispitanika zajedno (tablica br. 21).

Tablica 21: Ovisnost broja točno odgovorenih pitanja i načina informiranja svih ispitanika

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	59,099 ^a	28	,081
Likelihood Ratio	45,272	28	,021
N of Valid Cases	205		

Izvor: izračun autorice na temelju rezultata anketnog upitnika

Neka je pretpostavljeno da broj točno odgovorenih pitanja i muškaraca i žena ovisi o njihovom planiranju mjesečnog budžeta. Uz razinu signifikantnosti od 1% i provedenim hi-kvadrat testom vrijedi da je $X^2_{\text{tabl}} > X^{2*}$ ($X^{2*} = 34,117$, $X^2_{\text{tabl}} = 38,93$), što znači da se pretpostavka prihvaća. Dakle, broj točnih odgovora na pitanja o financijskom znanju ovisi o planiranju mjesečnog budžeta svih ispitanika zajedno (tablica br. 22).

Tablica 22: Ovisnost broja točno odgovorenih pitanja i planiranja mjesečnog budžeta svih ispitanika

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	34,117	21	,035
Likelihood Ratio	23,027	21	,343
N of Valid Cases	205		

Izvor: izračun autorice na temelju rezultata anketnog upitnika

Pretpostavljeno je da broj točno odgovorenih pitanja i muškaraca i žena ovisi o njihovom podmirivanju obveza na vrijeme. Uz razinu signifikantnosti od 1% i provedenim hi-kvadrat testom vrijedi da je $X^{2*} > X^2_{\text{tabl}}$ ($X^{2*} = 45,952$, $X^2_{\text{tabl}} = 29,14$), što znači da se pretpostavka ne prihvaća. Dakle, broj točnih odgovora na pitanja o financijskom znanju svih ispitanika ne ovisi o podmirivanju obveza na vrijeme (tablica br. 23).

Tablica 23: Ovisnost broja točno odgovorenih pitanja i podmirivanju obveza na vrijeme svih ispitanika

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	45,952 ^a	14	,000
Likelihood Ratio	34,040	14	,002
N of Valid Cases	205		

Izvor: izračun autorice na temelju rezultata anketnog upitnika

U istraživanju je pretpostavljeno da broj točno odgovorenih pitanja i muškaraca i žena ovisi o tome razmisle li prije kupnje o kupnji tog proizvoda. Uz razinu signifikantnosti od 1% i provedenim hi-kvadrat testom vrijedi da je $X^{2*} > X^2_{\text{tabl}}$ ($X^{2*} = 44,422$, $X^2_{\text{tabl}} = 38,93$), što znači da se pretpostavka ne prihvaća. Dakle, broj točnih odgovora na pitanja o financijskom znanju ne ovisi o tome razmišljaju li svi ispitanici o kupnji proizvoda prije same kupovine (tablica br. 24).

Tablica 24: Ovisnost broja točno odgovorenih pitanja svih ispitanika i razmišljanja prije kupnje o kupnji proizvoda

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	44,422 ^a	21	,002
Likelihood Ratio	29,493	21	,103
N of Valid Cases	205		

Izvor: izračun autorice na temelju rezultata anketnog upitnika

Pretpostavlja se da broj točno odgovorenih pitanja i muškaraca i žena ovisi o tome prouče li prije kupnje proizvode drugih kompanija. Uz razinu signifikantnosti od 1% i provedenim hi-kvadrat testom vrijedi da je $X^{2*} > X^{2\text{tabl}}$ ($X^{2*} = 50,404$, $X^{2\text{tabl}} = 38,93$), što znači da se pretpostavka ne prihvaća. Dakle, broj točnih odgovora na pitanja o financijskom znanju ne ovisi o tome proučavaju li svi ispitanici zajedno proizvode drugih kompanija (tablica br. 25).

Tablica 25: Ovisnost broja točno odgovorenih pitanja svih ispitanika i proučavanja proizvoda različitih kompanija prije kupnje

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	50,404 ^a	21	,000
Likelihood Ratio	27,269	21	,182
N of Valid Cases	205		

Izvor: izračun autorice na temelju rezultata anketnog upitnika

Pretpostavljeno je u radu da broj točno odgovorenih pitanja i muškaraca i žena ovisi o potrošnji novca prije planiranog datuma. Uz razinu signifikantnosti od 1% i provedenim hi-kvadrat testom vrijedi da je $X^{2*} > X^{2\text{tabl}}$ ($X^{2*} = 45,312$, $X^{2\text{tabl}} = 38,93$), što znači da se pretpostavka ne prihvaća. Dakle, broj točnih odgovora na pitanja o financijskom znanju svih ispitanika ne ovisi o potrošnji novca prije planiranog datuma (tablica br. 26).

Tablica 26: Ovisnost broja točno odgovorenih pitanja svih ispitanika i potrošnji novca prije planiranog datuma

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	45,312 ^a	21	,025
Likelihood Ratio	28,213	21	,105
N of Valid Cases	205		

Izvor: izračun autorice na temelju rezultata anketnog upitnika

Neka je pretpostavka da broj točno odgovorenih pitanja i muškaraca i žena ovisi o njihovom praćenju lokalnih vijesti. Uz razinu signifikantnosti od 1 % i provedenim hi-kvadrat testom

vrijedi da je $X^2_{\text{tabl}} > X^{2*}$ ($X^{2*} = 33,628$, $X^2_{\text{tabl}} = 38,93$), što znači da se pretpostavka prihvaća. Dakle, broj točnih odgovora na pitanja o financijskom znanju ovisi o praćenju lokalnih vijesti svih ispitanika zajedno (tablica br. 27).

Tablica 27: Ovisnost broja točno odgovorenih pitanja svih ispitanika i praćenja lokalnih vijesti

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	33,628 ^a	21	,040
Likelihood Ratio	26,938	21	,173
N of Valid Cases	205		

Izvor: izračun autorice na temelju rezultata anketnog upitnika

Pretpostavlja se da broj točno odgovorenih pitanja i muškaraca i žena ovisi o njihovom praćenju regionalnih vijesti. Uz razinu signifikantnosti od 1% i provedenim hi-kvadrat testom vrijedi da je $X^2_{\text{tabl}} > X^{2*}$ ($X^{2*} = 25,167$, $X^2_{\text{tabl}} = 38,93$), što znači da se pretpostavka prihvaća. Dakle, broj točnih odgovora na pitanja o financijskom znanju ovisi o praćenju regionalnih vijesti svih ispitanika zajedno (tablica br. 28).

Tablica 28: Ovisnost broja točno odgovorenih pitanja svih ispitanika i praćenja regionalnih vijesti

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	25,167 ^a	21	,240
Likelihood Ratio	23,894	21	,298
N of Valid Cases	205		

Izvor: izračun autorice na temelju rezultata anketnog upitnika

Kao pretpostavka u radu je uzeto da broj točno odgovorenih pitanja i muškaraca i žena ovisi o njihovom praćenju lokalnih TV programa. Uz razinu signifikantnosti od 1% i provedenim hi-kvadrat testom vrijedi da je $X^2_{\text{tabl}} > X^{2*}$ ($X^{2*} = 23,621$, $X^2_{\text{tabl}} = 38,93$), što znači da se pretpostavka prihvaća. Dakle, broj točnih odgovora na pitanja o financijskom znanju ovisi o praćenju lokalnih TV programa svih ispitanika zajedno (tablica br. 29).

Tablica 29: Ovisnost broja točno odgovorenih pitanja svih ispitanika i praćenja lokalnih TV programa

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	23,621 ^a	21	,312
Likelihood Ratio	25,362	21	,232
N of Valid Cases	205		

Izvor: izračun autorice na temelju rezultata anketnog upitnika

U ovom radu se pretpostavlja da broj točno odgovorenih pitanja i muškaraca i žena ovisi o njihovom praćenju regionalnih TV programa. Uz razinu signifikantnosti od 1% i provedenim hi-kvadrat testom vrijedi da je $X^{2*} > X^{2\text{tabl}}$ ($X^{2*} = 46,213$, $X^{2\text{tabl}} = 38,93$), što znači da se pretpostavka ne prihvaća. Dakle, broj točnih odgovora na pitanja o financijskom znanju ne ovisi o praćenju regionalnih TV programa svih ispitanika zajedno (tablica br. 30).

Tablica 30: Ovisnost broja točno odgovorenih pitanja svih ispitanika i praćenja regionalnih TV programa

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	46,213 ^a	21	,001
Likelihood Ratio	34,584	21	,031
N of Valid Cases	205		

Izvor: izračun autorice na temelju rezultata anketnog upitnika

Analizom podataka je utvrđeno da postoji ovisnost broja točnih odgovora svih ispitanika i planiranja budžeta, praćenja lokalnih i regionalnih vijesti te lokalnih TV programa. Za sve ostale stavke (podmirivanje obveza na vrijeme, način informiranja o financijskim proizvodima, proučavanje proizvoda prije kupnje i slično) ne postoji ovisnost sa brojem točnih odgovora financijskog znanja.

Financijski stavovi

Financijskim stavovima su obuhvaćena razmišljanja ispitanika vezana uz teme novca, svijesti o financijskoj pismenosti i slično. Navedena pitanja su uvrštena u upitnik s ciljem da se istraži utječu li stavovi ispitanika na broj točno odgovorenih pitanja o financijskom znanju te da se vide stavovi žena i stavovi muškaraca.

Tablica br. 31 prikazuje kako 72,7% ispitanica smatra da je novac za trošenje, dok se 7,3% ispitanica ne slaže sa tim. 55,5% ispitanica se smatra dovoljno financijski pismenim, dok se 12,7 % ne osjeća financijski pismeno. 41,8% ispitanica smatra da će se financijska pismenost u Hrvatskoj povećati u sljedećih 10 godina, dok se 16,4% ne slaže s tim. 14,5% ispitanica smatra kako će se financijska situacija u zemlji popraviti u sljedećih deset godina, dok se 44,5 %

ispitanica ne slaže s tim. Čak 70% ispitanica smatra da je bankovni kredit bolji izbor nego dvogodišnja štednja, dok 3,6% ispitanica misli suprotno.

Tablica 31: Stavovi žena

	Ne slažem se	Ne mogu se odlučiti	Slažem se
Novac je za trošenje.	7,3%	20,0%	72,7%
Smatram se dovoljno financijski pismenim/pismenom.	12,7%	31,8%	55,5%
Financijska pismenost u Hrvatskoj će se povećati u sljedećih deset godina.	16,4%	41,8%	41,8%
Financijska situacija u zemlji će se popraviti u sljedećih deset godina.	44,5%	40,9%	14,5%
Bankovni kredit je bolji izbor nego dvogodišnja štednja.	70,0%	26,4%	3,6%

Izvor: izračun autorice na temelju rezultata anketnog upitnika

Tablica br. 32 prikazuje kako 49,5% ispitanika smatra da je novac za trošenje, dok se 22,1% ispitanika ne slaže sa tim. 55,8% ispitanika se smatra dovoljno financijski pismenim, dok se 8,4% ne osjeća financijski pismeno. 38% ispitanika smatra da će se financijska pismenost u Hrvatskoj povećati u sljedećih 10 godina, dok se 21% ne slaže s tim. 22% ispitanika smatra kako će se financijska situacija u zemlji popraviti u sljedećih deset godina, dok se 38% ispitanika ne slaže s tim. Samo 10 % ispitanika smatra da je bankovni kredit bolji izbor nego dvogodišnja štednja, dok 65,3% ispitanika misli suprotno. Iz navedenog je vidljivo da manji broj muškaraca (49,5%) u odnosu na žene (72,7%) smatra da je novac za trošenje, više ih vjeruje u poboljšanje po pitanju financijske situacije u Hrvatskoj u sljedećih deset godina te bi ih manje, u odnosu na žene, radije posudilo kredit (65,3%) nego štedjelo dvije godine.

Tablica 32: Stavovi muškaraca

	Ne slažem se	Ne mogu se odlučiti	Slažem se
Novac je za trošenje.	22,1%	28,4%	49,5%
Smatram se dovoljno financijski pismenim/pismenom.	8,4%	35,8%	55,8%
Financijska pismenost u Hrvatskoj će se povećati u sljedećih deset godina.	21,0%	41,0%	38,0%
Financijska situacija u zemlji će se popraviti u sljedećih deset godina.	38,0%	40,0%	22,0%
Bankovni kredit je bolji izbor nego dvogodišnja štednja.	65,3%	24,2%	10,5%

Izvor: izračun autorice na temelju rezultata anketnog upitnika

Prema tablici br. 33, najviše ispitanica ima malo povjerenja u banke u Hrvatskoj (60,9%), dok 22,7% ispitanica nema nimalo povjerenja. 62,7% ispitanica ima malo povjerenja u društva za osiguranje u Hrvatskoj, dok 28,2% nema nimalo povjerenja. U obrazovni sustav mnogo povjerenja ima 12,7% ispitanica, malo povjerenja ima 66,4%, dok 20,9% ispitanica nema

nimalo povjerenja. Kad je u pitanju povjerenje u hrvatsku ekonomiju, 49,1% ispitanica nema povjerenja, 48,2% ima malo povjerenja, dok samo 2,7% ispitanica ima mnogo povjerenja. Iz navedenog se može zaključiti da ispitanice nemaju mnogo povjerenja u institucije u Hrvatskoj.

Tablica 33: Povjerenje žena u institucije

	Nimalo	Malo	Mnogo
Koliko povjerenja imate u banke u Hrvatskoj?	22,7%	60,9%	16,4%
Koliko povjerenja imate u društva za osiguranje u Hrvatskoj?	28,2%	62,7%	9,1%
Koliko povjerenja imate u obrazovni sustav u Hrvatskoj?	20,9%	66,4%	12,7%
Koliko povjerenja imate u hrvatsku ekonomiju?	49,1%	48,2%	2,7%

Izvor: izračun autorice na temelju rezultata anketnog upitnika

Prema tablici br. 34, najviše ispitanika ima malo povjerenja u banke u Hrvatskoj (65,3%), dok 24,2% ispitanika nema nimalo povjerenja. 68,4% ispitanika ima malo povjerenja u društva za osiguranje u Hrvatskoj, dok 29,5% nema nimalo povjerenja. U obrazovni sustav mnogo povjerenja ima 11,5% ispitanika, malo povjerenja ima 65,3%, dok 23,2% ispitanika nema nimalo povjerenja. Kad je u pitanju povjerenje u hrvatsku ekonomiju, 41% ispitanika nema povjerenja, 53,7% ima malo povjerenja, dok samo 5,3% ispitanika ima mnogo povjerenja. Iz navedenog se može zaključiti da ispitanici nemaju mnogo povjerenja u institucije u Hrvatskoj.

Tablica 34: Povjerenje muškaraca u institucije

	Nimalo	Malo	Mnogo
Koliko povjerenja imate u banke u Hrvatskoj?	24,2%	65,3%	10,5%
Koliko povjerenja imate u društva za osiguranje u Hrvatskoj?	29,5%	68,4%	2,1%
Koliko povjerenja imate u obrazovni sustav u Hrvatskoj?	23,2%	65,3%	11,5%
Koliko povjerenja imate u hrvatsku ekonomiju?	41,0%	53,7%	5,3%

Izvor: izračun autorice na temelju rezultata anketnog upitnika

U radu je pretpostavljeno da broj točno odgovorenih pitanja i muškaraca i žena ovisi o njihovom stavu da je novac za trošenje. Uz razinu signifikantnosti od 1% i provedenim hi-kvadrat testom vrijedi da je $X^{2*} > X^2_{\text{tabl}}$ ($X^{2*} = 46,544$, $X^2_{\text{tabl}} = 29,14$), što znači da se pretpostavka ne prihvaća. Dakle, broj točnih odgovora na pitanja o financijskom znanju ne ovisi o stavu svih ispitanika da je novac za trošenje (tablica br. 35).

Tablica 35: Ovisnost broja točno odgovorenih pitanja svih ispitanika i stava da je novac za trošenje

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	46,544 ^a	14	,000
Likelihood Ratio	43,213	14	,000
N of Valid Cases	205		

Izvor: izračun autorice na temelju rezultata anketnog upitnika

Pretpostavlja se da broj točno odgovorenih pitanja i muškaraca i žena ovisi o njihovom stavu da su dovoljno financijski pismeni. Uz razinu signifikantnosti od 1% i provedenim hi-kvadrat testom vrijedi da je $X^2_{\text{tabl}} > X^{2*}$ ($X^{2*} = 27,575$, $X^2_{\text{tabl}} = 29,14$), što znači da se pretpostavka prihvaća. Dakle, broj točnih odgovora na pitanja o financijskom znanju ovisi o svih ispitanika da su dovoljno financijski pismeni (tablica br. 36).

Tablica 36: Ovisnost broja točno odgovorenih pitanja svih ispitanika i stava o vlastitoj financijskoj pismenosti

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	27,575 ^a	14	,016
Likelihood Ratio	24,145	14	,044
N of Valid Cases	205		

Izvor: izračun autorice na temelju rezultata anketnog upitnika

U istraživanju je pretpostavljeno da broj točno odgovorenih pitanja i muškaraca i žena ovisi o njihovom stavu da će se financijska pismenost u Hrvatskoj povećati u sljedećih deset godina. Uz razinu signifikantnosti od 1% i provedenim hi-kvadrat testom vrijedi da je $X^2_{\text{tabl}} > X^{2*}$ ($X^{2*} = 18,222$, $X^2_{\text{tabl}} = 29,14$), što znači da se pretpostavka prihvaća. Dakle, broj točnih odgovora na pitanja o financijskom znanju ovisi o njihovom stavu da će se financijska pismenost u Hrvatskoj povećati u sljedećih deset godina (tablica br. 37).

Tablica 37: Ovisnost broja točno odgovorenih pitanja svih ispitanika i stava o povećanju financijske pismenosti u Hrvatskoj u sljedećih deset godina

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	18,222 ^a	14	,197
Likelihood Ratio	16,397	14	,290
N of Valid Cases	205		

Izvor: izrada autorice na temelju rezultata anketnog upitnika

Pretpostavljeno je u radu da broj točno odgovorenih pitanja i muškaraca i žena ovisi o njihovom stavu da će se financijska situacija u zemlji popraviti u sljedećih deset godina. Uz razinu signifikantnosti od 1% i provedenim hi-kvadrat testom vrijedi da je $X^2_{\text{tabl}} > X^{2*}$ ($X^{2*} = 13,002$, $X^2_{\text{tabl}} = 29,14$), što znači da se pretpostavka prihvaća. Dakle, broj točnih odgovora na pitanja o financijskom znanju ovisi o njihovom stavu da će se financijska situacija u zemlji poboljšati u sljedećih deset godina (tablica br. 38).

Tablica 38: Ovisnost broja točno odgovorenih pitanja svih ispitanika i stava o povećanju financijske situacije u Hrvatskoj u sljedećih deset godina

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	13,002 ^a	14	,526
Likelihood Ratio	13,036	14	,524
N of Valid Cases	205		

Izvor: izračun autorice na temelju rezultata anketnog upitnika

U sljedećem koraku se testira pretpostavka da broj točno odgovorenih pitanja i muškaraca i žena ovisi o njihovom stavu da je bankovni kredit bolji izbor nego dvogodišnja štednja. Uz razinu signifikantnosti od 1% i provedenim hi-kvadrat testom vrijedi da je $X^{2*} > X^{2\text{tabl}}$ ($X^{2*} = 29,610$, $X^{2\text{tabl}} = 29,14$), što znači da se pretpostavka ne prihvaća. Dakle, broj točnih odgovora na pitanja o financijskom znanju ne ovisi o stavu ispitanika da je bankovni kredit bolji izbor nego dvogodišnja štednja (tablica br. 39).

Tablica 39: Ovisnost broja točno odgovorenih pitanja svih ispitanika i stava o posudbi kredita

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	29,610 ^a	14	,009
Likelihood Ratio	33,618	14	,002
N of Valid Cases	205		

Izvor: izračun autorice na temelju rezultata anketnog upitnika

Nadalje, analizira se pretpostavka da broj točno odgovorenih pitanja i muškaraca i žena ovisi o njihovom povjerenju prema bankama u Hrvatskoj. Uz razinu signifikantnosti od 1% i provedenim hi-kvadrat testom vrijedi da je $X^{2\text{tabl}} > X^{2*}$ ($X^{2*} = 14,456$, $X^{2\text{tabl}} = 29,14$), što znači da se pretpostavka prihvaća. Dakle, broj točnih odgovora na pitanja o financijskom znanju ovisi o povjerenju prema bankama u Hrvatskoj (tablica br. 40).

Tablica 40: Ovisnost broja točno odgovorenih pitanja svih ispitanika i povjerenja u banke u Hrvatskoj

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	14,456 ^a	14	,416
Likelihood Ratio	15,249	14	,361
N of Valid Cases	205		

Izvor: izračun autorice na temelju rezultata anketnog upitnika

Zatim je pretpostavljeno da broj točno odgovorenih pitanja i muškaraca i žena ovisi o njihovom povjerenju prema društvima za osiguranje u Hrvatskoj. Uz razinu signifikantnosti od 1% i provedenim hi-kvadrat testom vrijedi da je $X^{2\text{tabl}} > X^{2*}$ ($X^{2*} = 15,432$, $X^{2\text{tabl}} = 29,14$), što

znači da se pretpostavka prihvaća. Dakle, broj točnih odgovora na pitanja o financijskom znanju ovisi o povjerenju prema društvima za osiguranje u Hrvatskoj (tablica br. 41).

Tablica 41: Ovisnost broja točno odgovorenih pitanja svih ispitanika i povjerenja u društva za osiguranje u Hrvatskoj

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	15,432 ^a	14	,349
Likelihood Ratio	13,789	14	,466
N of Valid Cases	205		

Izvor: izračun autorice na temelju rezultata anketnog upitnika

U radu se pretpostavilo da broj točno odgovorenih pitanja i muškaraca i žena ovisi o njihovom povjerenju u obrazovni sustav u Hrvatskoj. Uz razinu signifikantnosti od 1% i provedenim hi-kvadrat testom vrijedi da je $X^2_{\text{tabl}} > X^{2*}$ ($X^{2*} = 15,768$, $X^2_{\text{tabl}} = 29,14$), što znači da se pretpostavka prihvaća. Dakle, broj točnih odgovora na pitanja o financijskom znanju ovisi o povjerenju svih ispitanika u obrazovni sustav u Hrvatskoj (tablica br. 42).

Tablica 42: Ovisnost broja točno odgovorenih pitanja svih ispitanika i povjerenja u obrazovni sustav u Hrvatskoj

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	15,768 ^a	14	,328
Likelihood Ratio	15,127	14	,370
N of Valid Cases	205		

Izvor: izračun autorice na temelju rezultata anketnog upitnika

I na kraju, testira se pretpostavka da broj točno odgovorenih pitanja i muškaraca i žena ovisi o njihovom povjerenju u hrvatsku ekonomiju. Uz razinu signifikantnosti od 1% i provedenim hi-kvadrat testom vrijedi da je $X^2_{\text{tabl}} > X^{2*}$ ($X^{2*} = 13,452$, $X^2_{\text{tabl}} = 29,14$), što znači da se pretpostavka prihvaća. Dakle, broj točnih odgovora na pitanja o financijskom znanju ovisi o povjerenju svih ispitanika u hrvatsku ekonomiju (tablica br. 43).

Tablica 43: Ovisnost broja točno odgovorenih pitanja svih ispitanika i povjerenja u hrvatsku ekonomiju

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	13,452 ^a	14	,491
Likelihood Ratio	12,001	14	,606
N of Valid Cases	205		

Izvor: izračun autorice na temelju rezultata anketnog upitnika

Kad su u pitanju financijski stavovi, postoji ovisnost broja točnih odgovora financijskog znanja i vlastitog stava pojedinaca da su dovoljno financijski pismeni, da će se financijska pismenost

kao i financijska situacija u zemlji poboljšati kroz sljedećih deset godina te povjerenja u banke, društva za osiguranje, obrazovni sustav i hrvatsku ekonomiju. Ne postoji ovisnost broja odgovora i stava pojedinaca da je novac za trošenje te da je bankovni kredit bolji izbor od štednje.

5.3. Testiranje hipoteza i rasprava rezultata

U nastavku rada iznijete su hipoteze da se žene i muškarci razlikuju po stupnju financijske pismenosti te da financijska pismenost žena ovisi o mjestu stanovanja te se odgovarajućim testovima došlo do zaključka hipoteza odnosno one su prihvaćene ili opovrnete.

H₁: Žene i muškarci se razlikuju po stupnju financijske pismenosti.

Iz prikazane tablice br. 7 i tablice br. 8 je vidljivo kako su žene pokazale manji stupanj financijskog znanja u odnosu na muškarce, naime prosječni broj točnih odgovora kod žena je iznosio 65,31%, dok je isti kod muškaraca iznosio 66,14%.

Nadalje, uz razinu signifikantnosti od 1% i provedenim hi-kvadrat testom vrijedi da je $X^2_{\text{tabl}} > X^2_{*}$ ($X^2_{*} = 4,409$, $X^2_{\text{tab}} = 18,48$) što znači da se pretpostavka prihvaća. Dakle, broj točnih odgovora na pitanja o financijskom znanju ovisi o spolu ispitanika (tablica br. 9).

Dodatno, provedenim Kruskal – Wallis testom, uz razinu signifikantnosti od ,01, prihvaća se početna hipoteza da se žene i muškarci razlikuju po stupnju financijske pismenosti (navedeno je prikazano tablicom br. 44 koja je dodana radu kao Prilog 6).

Na temelju svega navedenog može se konstatirati da postoji razlika u razini financijske pismenosti između žena i muškaraca, odnosno prihvaća se hipoteza H₁.

Što se pak financijskog ponašanja tiče, i žene i muškarci podjednako vode brigu o svojim financijama, uredno podmiruju svoje obveze, pažljivo planiraju te se u relativnom dobrom broju samostalno informiraju. Kad su u pitanju stavovi, oba spola imaju pozitivne stavove, te nemaju mnogo povjerenja u institucije, ekonomiju i budućnost Hrvatske.

I muškarci i žene imaju financijski pozitivno ponašanje što je ujedno i dobar put ka povećanju financijske pismenosti.

Sljedeća hipoteza koja se formulirana prilikom oblikovanja istraživanja bila je hipoteza H_2 koja glasi:

H_2 : Financijska pismenost žena ovisi o mjestu prebivališta.

Provedenim hi-kvadrat testom, uz razinu signifikantnosti od 1% vrijedi da je $X^2_{\text{tabl}} > X^{2*}$ ($X^{2*} = 39,465$, $X^2_{\text{tab}} = 48,28$), što znači da se pretpostavljena hipoteza prihvaća. Dakle, broj točnih odgovora na pitanja o financijskom znanju ovisi o mjestu prebivališta (tablica br. 14) te se hipoteza H_2 prihvaća.

Iz svega navedenog se može konstatirati kako točan broj odgovora iz financijskog znanja ovisi o spolu, dobi, duljini radnog iskustva, visini mjesečnog osobnog dohotka te mjestu prebivališta.

Kod većine stavki ponašanja ne postoji ovisnost između broja točno odgovorenenih pitanja financijskog znanja i financijskog ponašanja, dok kod stavki stavova većinom postoji ovisnost. Dakle, može se zaključiti kako broj točnih odgovora financijskog znanja uglavnom ne ovisi o financijskom ponašanju, a većinom ovisi o financijskim stavovima ispitanika.

Može se zaključiti i da se žene i muškarci razlikuju po stupnju financijske pismenosti te da financijska pismenost žena ovisi o mjestu prebivališta.

6. ZAKLJUČAK

U današnje vrijeme financijska pismenost i rad na njenom povećanju postaje sve važnija tema. Za razliku od razvijenih zemalja svijeta, Hrvatska se tek u novije doba, točnije, u zadnjih dvadesetak godina, počela ozbiljno baviti problemom odnosno pitanjem financijske pismenosti. Do tada, toj se temi nije pridavalo dovoljno važnosti. Prva koja se bavila problemom financijske pismenosti u Hrvatskoj bila je Svjetska banka koja je 2010. godine objavila studiju na temu financijske pismenosti.

Financijska pismenost važna je za pojedince svih uzrasta, svih socio-demografskih karakteristika, ali poseban naglasak treba staviti na financijsko opismenjavanje mladih, posebice djevojčica, jer stjecanje potrebnih financijskih znanja i vještina u mladoj dobi može dovesti do boljeg blagostanja u budućnosti. Mladi su do punoljetstva pod odgovornošću roditelja, praktički ovisni su o roditeljima i samim time nedovoljno upućeni u financijski svijet i donošenje financijskih odluka. Jedna greška im uvelike može promijeniti budućnost i stoga ih je potrebno pravovremeno financijski osposobiti. Mlade nije potrebno samo obrazovati, potrebno ih je naučiti da znaju primijeniti stečena znanja. Pod financijskom pismenošću, misli se na financijsko znanje o financijskim pojmovima, konceptima, proizvodima i uslugama te financijsko ponašanje i financijske stavove. Kako bi se povećala financijska pismenost, treba poraditi na sve tri kategorije.

U ovom radu je provedeno istraživanje u obliku online ankete na uzorku od 205 građana Republike Hrvatske kako bi se utvrdilo razlikuju li se žene i muškarci po stupnju financijske pismenosti te ovisi li financijska pismenost žena o mjestu prebivališta.

Prva postavljena hipoteza da se muškarci i žene razlikuju po stupnju financijske pismenosti je prihvaćena. Ovaj rezultat ispitivanja je i očekivan, s obzirom na to da većina ispitivanja svjedoči o većoj financijskoj pismenosti muškaraca, ali je to definitivno znak da treba poraditi na smanjivanju razlike u financijskoj pismenosti među spolovima, kao i na povećanju sveukupne financijske pismenosti.

Druga postavljena hipoteza kojom je pretpostavljeno da financijska pismenost žena ovisi o mjestu prebivališta je također prihvaćena, što je i očekivano jer također već nekoliko postojećih istraživanja govori o istom, i što je i razumno jer su stanovnicima većih gradova više dostupna sredstva informiranja.

Bez obzira na rezultate istraživanja, Hrvatska je kroz uvođenje financijskog obrazovanja u škole, organiziranje raznih financijskih debata i radionica, na dobrom putu povećanja financijske pismenosti žena, a u prilog joj idu i sveprisutna tehnologija i digitalizacija.

LITERATURA

1. Cvrnje, D. (2014): Povezanost koncepta financijske pismenosti s uspješnošću upravljanja osobnim financijama, Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet Zagreb, Zagreb.
2. Alpha Research (2010): Report on the Key Findings of the Survey Prepared for the World Bank, [Internet], raspoloživo na: http://siteresources.worldbank.org/INTECAREGTOPPRVSECDEV/Resources/Bulgaria-Financial_Literacy_Survey_Report_EN.pdf, [20.06.2019.].
3. ANZ (2015): Survey of Adult Financial Literacy in Australia, [Internet], raspoloživo na: <https://www.anz.com/resources/5/4/54720a2d-a540-49f0-b0a7-62f1ffb922e6/adult-financial-literacy-survey-summary.pdf?MOD=AJPERES>, [21.06.2018.].
4. Arora, A. (2016): Assessment of the financial literacy among working indian women, , [Internet], raspoloživo na: https://www.researchgate.net/profile/Akshita_Arora/publication/298790053_Assessment_of_Financial_Literacy_among_working_Indian_Women/links/573acb1308ae9f741b2cba57.pdf, [18.04.2019.].
5. Bagić, D. (2011): Financial Literacy in Bosnia and Herzegovina: analytical report, , [Internet], raspoloživo na: <http://microdata.worldbank.org/index.php/catalog/1025/download/20735>, [16.06.2018.].
6. Bahovec, V., Barbić, D., Palić, I. (2017): The Regression Analysis of Individual Financial Performance: Evidence from Croatia, [Internet], raspoloživo na: <https://content.sciendo.com/downloadpdf/journals/bsrj/8/2/article-p1.xml>, [02.03.2019.].
7. Berakova, D. (2018): Gender Gap: Only 6% of working women ranked among the best paid employees, [Internet], raspoloživo na: <https://www.paylab.com/newsroom/gender-gap-only-6-of-working-women-ranked-among-the-best-paid-employees/50374>, [04.07.2018.].
8. BOJ (2016): Financial Literacy Survey 2016, The Central Council for Financial Services Information Public Relations, [Internet], raspoloživo na: <https://www.shiruporuto.jp/e/survey/kinyulite/pdf/16kinyulite.pdf>, [21.06.2018.].

9. Bucher-Koenen, T. et al. (2016): How financially literate are women? An overview and new insights, [Internet], raspoloživo na: <http://gflec.org/wp-content/uploads/2016/02/WP-2016-1-How-Financially-Literate-Are-Women.pdf>, [20.06.2018.].
10. Bujan, I. et al. (2016): Socio demographic determinants of financial literacy of the citizens of the Republic of Croatia, [Internet], raspoloživo na: <https://hrcak.srce.hr/file/239193>, [17.06.2018.].
11. Demircuc-Kunt, A. et al. (2015): Measuring Financial Inclusion around the World, [Internet], raspoloživo na: http://www.wds.worldbank.org/external/default/WDSPContentServer/WDSP/IB/2015/04/15/090224b082dca3aa/1_0/Rendered/PDF/The0Global0Fin0ion0around0the0world.pdf, [04.07.2018.].
12. EBF (2009): Financial literacy – empowering consumers to make the right choices, [Internet], raspoloživo na: https://www.ebf.eu/wp-content/uploads/2017/01/EBF_Financial_Education_-_rev7-26-9_webversion-2009-00831-01-E.pdf, [19.02.2019.].
13. Habschick, M., Seidi, B., Evers, J. (2007): Survey of financial literacy schemes in the EU27, VT Markt/2006/26H – Final Report, [Internet], raspoloživo na: http://www.emnconference.org/archives/data/file/report_financial_literacy_e&j_survey_en.pdf, [25.02.2019.].
14. HANFA (2016): Održana studentska debata u zajedničkoj organizaciji Hanfe i Hrvatskog ureda za osiguranje, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hanfa.hr/vijesti/15032016-odrzana-studentska-debata-u-zajednickoj-organizaciji-hanfe-hrvatskog-ureda-za-osiguranje/>, [03.09.2019.].
15. HANFA (2016): Predstavljeni rezultati istraživanja „Mjerenje financijske pismenosti, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hanfa.hr/vijesti/04022016-predstavljeni-rezultati-istrazivanja-mjerenje-financijske-pismenosti/>, [03. 9. 2019.].
16. HANFA(2016): Priopćenje za javnost - OECD-ovo ispitivanje financijske pismenosti pokazuje da se velik broj odraslih teško nosi s novčanim pitanjima, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hanfa.hr/vijesti/12102016-priopcenje-za-javnost-oecd-ovo-ispitivanje-financijske-pismenosti-pokazuje-da-se-velik/>, [03.09.2019.].
17. HANFA (2019): U Ministarstvu financija predstavljene aktivnosti iz područja financijske pismenosti, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hanfa.hr/vijesti/u->

- ministarstvo-financija-predstavljene-aktivnosti-iz-područja-financijske-pismenosti/, [04.09.2019.].
18. HANFA (2019): Zaokružen ciklus predavanja u suradnji s HGK, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hanfa.hr/vijesti/zaokružen-ciklus-predavanja-u-suradnji-s-hgk/>, [04.09.2019.].
 19. Hasler, A., Lusardi, A. (2017): The Gender Gap in Financial Literacy: A Global Perspective, [Internet], raspoloživo na: <https://gflec.org/wp-content/uploads/2017/07/The-Gender-Gap-in-Financial-Literacy-A-Global-Perspective-Report.pdf>, [24.03.2019.].
 20. HGK (2017): Financijska pismenost, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hgk.hr/documents/financijska-pismenost-web58c28ccc00ff1.pdf>, [22.06.2018.].
 21. HGK (2018): Obilježavanje Svjetskog i Europskog tjedna novca – edukacija o financijskoj pismenosti za maturante, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hgk.hr/financijska-pismenost-edukacija-za-ucenike-srednjih-skola-izvjestaj>, [04.09.2019.].
 22. HGK (2018): Okrugli stol povodom obilježavanja Svjetskog dana štednje, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hgk.hr/okrugli-stol-povodom-obiljezavanja-svjetskog-dana-stednje>, [04.09.2019.].
 23. HNB (2018): Zaštita potrošača, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hnb.hr/o-nama/zastita-potrosaca?inheritRedirect=true>, [18.09.2019.].
 24. HNB (2018): Koji iznos može biti rezerviran na mojoj kartici ako točan iznos plaćanja nije unaprijed poznat?, [Internet], raspoloživo na: https://www.hnb.hr/-/koji-iznos-moze-bit-rezerviran-na-moj-kartici-ako-tocan-iznos-placanja-nije-unaprijed-poznat?inheritRedirect=true&redirect=https%3A%2F%2Fwww.hnb.hr%2Fpretraga%3Fp_p_id%3Dcom_liferay_portal_search_web_portlet_SearchPortlet%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dmaximized%26p_p_mode%3Dview%26_com_liferay_portal_search_web_portlet_SearchPortlet_mvcPath%3D%252Fsearch.jsp%26_com_liferay_portal_search_web_portlet_SearchPortlet_keywords%3Dzakon%2Bza%2Bza%25C5%25A1titu%2Bpotro%25C5%25A1a%25C4%258Da, [18.09.2019.].
 25. HNB (2019): Reglativa, [Internet], raspoloživo na: https://www.hnb.hr/-/reglativa?inheritRedirect=true&redirect=https%3A%2F%2Fwww.hnb.hr%2Fpretraga%3Fp_p_id%3Dcom_liferay_portal_search_web_portlet_SearchPortlet%26p_p_lifecycle%3D

0%26p_p_state%3Dmaximized%26p_p_mode%3Dview%26_com_liferay_portal_search_web_portlet_SearchPortlet_mvcPath%3D%252Fsearch.jsp%26_com_liferay_portal_search_web_portlet_SearchPortlet_keywords%3Dzakon%2Bza%2Bza%25C5%25A1titu%2Bpotro%25C5%25A1a%25C4%258Da, [18.09.2019.].

26. HNB (2019): HNB također obilježava svjetski dan prava potrošača, [Internet], raspoloživo na: https://www.hnb.hr/-/hnb-tako-er-obiljezava-svjetski-dan-prava-potrosaca?inheritRedirect=true&redirect=https%3A%2F%2Fwww.hnb.hr%2Fpretraga%3Fp_p_id%3Dcom_liferay_portal_search_web_portlet_SearchPortlet%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dmaximized%26p_p_mode%3Dview%26_com_liferay_portal_search_web_portlet_SearchPortlet_mvcPath%3D%252Fsearch.jsp%26_com_liferay_portal_search_web_portlet_SearchPortlet_keywords%3Dzakon%2Bza%2Bza%25C5%25A1titu%2Bpotro%25C5%25A1a%25C4%258Da, [18.09.2019.].
27. Hogarth, J. M., Federal Reserve Board, U.S.A. (2006): Financial Education and Economic Development, [Internet], raspoloživo na: <http://finalist-project.eu/Portals/0/Financial%20Education%20and%20Economic%20Development.pdf>, [08.04.2019.].
28. Hung, A., Yoong, J., Brown, E. (2012): Empowering Women Through Financial Awareness and Education, [Internet], raspoloživo na: https://www.oecd-ilibrary.org/empowering-women-through-financial-awareness-and-education_5k9d5v6kh56g.pdf?itemId=%2Fcontent%2Fpaper%2F5k9d5v6kh56g-en&mimeType=pdf, [01.03.2019.].
29. HUO (2018): Financijska pismenost, [Internet], raspoloživo na: <https://www.huo.hr/hrv/financijska-pismenost/91/>, [15.06.2018.].
30. Lončar, I.; Golemac, Z. (2015): Važnost ekonomskog obrazovanja za unapređenje financijskog znanja, [Internet], raspoloživo na: <https://hrcak.srce.hr/file/208029>, [18.06.2018.].
31. Lusardi, A. et al. (2010): Financial Literacy among the Young: Evidence and Implications for Consumer Policy, [Internet], raspoloživo na: http://www.dartmouth.edu/~alusardi/Papers/Financial_literacy_young.pdf, [18.06.2018.].
32. Mason, C. L. J., Wilson, R. M. S. (2000): Conceptualising financial literacy. Occasional Paper, Loughborough: Business School, [Internet], raspoloživo na:

<https://dspace.lboro.ac.uk/dspace-jspui/bitstream/2134/2016/3/2000-7.pdf>,
[04.03.2019.].

33. Ministarstvo financija (2014): Prijedlog nacionalnog strateškog okvira financijske pismenosti potrošača za razdoblje od 2015. do 2020. godine (nacrt), [Internet], raspoloživo na: <http://www.mfin.hr/adminmax/docs/Nac.strat.%20okvir%20fin.pism.%20potrosaca%202015.-2020..pdf>, [16.06.2018.].
34. Ministarstvo financija (2018): Financijska pismenost potrošača, [Internet], raspoloživo na: <http://www.mfin.hr/hr/financijska-pismenost-potrosaca>, [24.06.2018.].
35. Native Women's Association of Canada (2015): Final Report: Financial Literacy For Aboriginal Women, [Internet], raspoloživo na: <https://www.nwac.ca/wp-content/uploads/2015/05/2015-NWAC-Financial-Literacy-Report.pdf>, [21.06.2018.].
36. OECD (2005), Directorate for financial and enterprise affairs (2005): Recommendation on Principles and Good Practices for Financial Education and Awareness, Recommendation of the council, [Internet], raspoloživo na: <http://www.oecd.org/finance/financial-education/35108560.pdf>, [21.02.2019.].
37. OECD (2012): Supplementary Questions: Optional Survey Questions for the OECD INFE Financial Literacy Core Questionnaire, [Internet], raspoloživo na: <http://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/49878153.pdf>, [19.06.2019.].
38. Padmasri Deka, P. (2015): Financial literacy and financial inclusion for women empowerment: A study, [Internet], raspoloživo na: <http://www.allresearchjournal.com/archives/2015/vol1issue9/PartC/1-9-19.pdf>, [04.07.2018.].
39. PISA (2012): Results in Focus, [Internet], raspoloživo na: <http://www.oecd.org/pisa/keyfindings/pisa-2012-results-overview.pdf>, [25.06.2018.].
40. Pretvarač valuta CoinMill.com, [Internet], raspoloživo na: <https://hr.coinmill.com/>, [25.06.2018.].
41. Russia Trust Fund (2013): Women and financial literacy, [Internet], raspoloživo na: http://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/TrustFund2013_OECD_INFE_Women_and_Fin_Lit.pdf, [19.06.2018.].
42. Spajić Vrkaš, V.; Potočnik, D. (2018): Mladi i obrazovanje pred izazovima globalne konkurentnosti, [Internet], raspoloživo na: <http://bib.irb.hr/datoteka/919819.Obrazovanje.pdf>, [18.06.2018.].

43. Stanculescu, M. S. (2010): Consumer Protection and Financial Literacy Program, Europe and Central Asia - Analysis of the Financial Literacy Survey in Romania and Recommendations, [Internet], raspoloživo na: <http://microdata.worldbank.org/index.php/catalog/1027/download/20753>, [17.06.2018.].
44. Svjetska banka, Sektor za razvoj privatnog i financijskog sektora Područje Europe i Središnje Azije (2010): Hrvatska, Dijagnostički pregled zaštite potrošača i financijske pismenosti, Svezak I., Glavni nalazi i preporuke, [Internet], raspoloživo na: http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSPContentServer/WDSP/IB/2012/06/14/000427087_20120614140739/Rendered/PDF/697510v10ESW0C0a0CPFL0Vol10Croatian.pdf, [23.02.2019.].
45. Svjetska banka, Sektor za razvoj privatnog i financijskog sektora Područje Europe i Središnje Azije (2010): Hrvatska, Dijagnostički pregled zaštite potrošača i financijske pismenosti, Svezak II., Usporedba s dobrim praksama, [Internet], raspoloživo na: http://siteresources.worldbank.org/INTECAREGTOPPRVSECDEV/Resources/Croatia_CPFL_Vol2_Croatian.pdf, [22.02.2019.].
46. Škreblin Kirbiš, I. et al. (2016): Relationship between financial satisfaction and financial literacy: Exploring gender differences, [Internet], raspoloživo na: <https://hrcak.srce.hr/file/271176>, [17.06.2018.].
47. Štedopis (2019): Ekonomska klinika pokrenula aplikaciju za financijsku pismenost osnovnoškolaca, [Internet], raspoloživo na: <https://www.stedopis.hr/ekonomska-klinika-pokrenula-aplikaciju-za-financijsku-pismenost-osnovnoskolaca>, [04.09.2019.].
48. Štedopis (2019): Istraživanje znanja osobnih financija – Hrvatima ocjena dovoljan (2), [Internet], raspoloživo na: <https://www.stedopis.hr/istrazivanje-znanja-osobnih-financija-hrvatima-ocjena-dovoljan-2/>, [04.09.2019.].
49. Štedopis (2019): Izašao prvi priručnik za nastavnike o financijskoj pismenosti, [Internet], raspoloživo na: <https://www.stedopis.hr/izasao-prvi-prirucnik-za-nastavnike-o-financijskoj-pismenosti/>, [04.09.2019.].
50. Štedopis (2019): Upoznajte sve naše programe, [Internet], raspoloživo na: <https://www.stedopis.hr/upoznajte-sve-nase-programe/>, [04.09.2019.].
51. TFFL (2010): Report of recommendations on financial literacy, Canadians and their money, building a brighter financial future, [Internet], raspoloživo na: <https://www.canada.ca/content/dam/fcac-acfc/documents/programs/financial-literacy/canadians-and-their-money.pdf>, [22.02.2019.].

52. The American College, New York Life, Center for Retirement Income (2017): 2017 RICP Retirement Income Literacy Gender Differences Report, [Internet], raspoloživo na:
http://retirement.theamericancollege.edu/sites/retirement/files/Gender_Differences_in_Retirement_Income_Literacy_Report.pdf, [20.06.2018.].
53. The Jump\$tart Coalition (2008): 2008 Survey - Jump\$tart Coalition, [Internet], raspoloživo na: https://1pdf.net/download/2008-survey-jumptart-coalition_5857e7efe12e899d025c7445, [20.06.2019.].
54. The Jump\$tart Coalition for Personal Financial Literacy (2007): National standards in k-12 personal financial education (3rd ed), [Internet], raspoloživo na: https://www.ode.state.or.us/teachlearn/subjects/socialscience/jumpstartstandards05_04_07.pdf, [21.02.2019.].
55. Vehovec, M. (2011): Financijska i mirovinska pismenost: međunarodna iskustva i prijedlozi za Hrvatsku, [Internet], raspoloživo na: <https://hrcak.srce.hr/file/115362>, [17.06.2018.].
56. Vehovec, M. et al. (2015): Financijska pismenost građana u Republici Hrvatskoj, [Internet], raspoloživo na: <https://hrcak.srce.hr/file/206644>, [17.06.2018.].
57. Vitt, L. A., Anderson, C., Kent, J., Lyter, D. M., Siegenthaler J. K., Ward J. (2011): Personal Finance and the Rush to Competence: Financial Literacy Education in the U.S., [Internet], raspoloživo na: <http://www.isfs.org/documents-pdfs/rep-finliteracy.pdf>, [28.02.2019.].
58. Vlada Republike Hrvatske (2015): Zaključak Vlade Republike Hrvatske o prihvatanju Akcijskog plana za unaprjeđenje financijske pismenosti potrošača za 2015. godinu, [Internet], raspoloživo na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_01_11_225.html, [19.02.2019.].
59. WB (2008): Financial Literacy Survey Questionnaire, [Internet], raspoloživo na: <https://www.coursehero.com/file/27420463/RU-WB-Financial-Literacy-Questionnairepdf/>, [20.06.2019.].
60. WB (2014): Financial Inclusion - Global Financial Development Report 2014, [Internet], raspoloživo na: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/16238/9780821399859.pdf?sequence=4&isAllowed=y>, [04.07.2018.].

POPIS SLIKA

Slika 1. Pismenost kao proces donošenja odluka	11
Slika 2. Financijska pismenost pregledana kao značenje procesa izrade	12
Slika 3. Jačanje financijske pismenosti u Kanadi	14
Slika 4. Razlozi složenosti proizvoda za pojedinca	18
Slika 5. Rizici koji proizlaze iz financijske nepismenosti	20
Slika 6. Sudionici procesa financijskog obrazovanja	27

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1. Mjesto stanovanja žena	40
Grafikon 2. Mjesto stanovanja muškaraca.....	41
Grafikon 3. Radno iskustvo žena	82
Grafikon 4. Radno iskustvo muškaraca	83
Grafikon 5. Visina osobnog dohotka žena.....	83
Grafikon 6. Visina osobnog dohotka muškaraca	84

POPIS TABLICA

Tablica 1. Glavni razlozi za poboljšanje financijske pismenosti	19
Tablica 2. Spol svih ispitanih.....	38
Tablica 3. Dob ispitanih žena.....	38
Tablica 4. Dob ispitanih muškaraca	39
Tablica 5. Razina obrazovanja žena	39
Tablica 6. Razina obrazovanja muškaraca.....	40
Tablica 7. Struktura odgovora žena.....	42
Tablica 8. Struktura odgovora muškaraca	43
Tablica 9. Ovisnost broja točno odgovorenih pitanja i spola.....	44
Tablica 10. Ovisnost broja točno odgovorenih pitanja i dobi svih ispitanika.....	44
Tablica 11. Ovisnost broja točno odgovorenih pitanja i razine obrazovanja svih ispitanika ...	44
Tablica 12. Ovisnost broja točno odgovorenih pitanja i radnog iskustva svih ispitanika	45
Tablica 13. Ovisnost broja točno odgovorenih pitanja i visine mjesečnog osobnog dohotka svih ispitanika	45
Tablica 14. Ovisnost broja točno odgovorenih pitanja i mjesta prebivališta svih ispitanika ...	45
Tablica 15. Informiranje ispitanica o financijskim konceptima, proizvodima i uslugama	46
Tablica 16. Informiranje ispitanika o financijskim konceptima, proizvodima i uslugama	46
Tablica 17. Financijsko ponašanje žena	47
Tablica 18. Financijsko ponašanje muškaraca	47
Tablica 19. Financijsko ponašanje žena u pogledu praćenja društvenih zbivanja	48
Tablica 20. Financijsko ponašanje muškaraca u pogledu praćenja društvenih zbivanja.....	48
Tablica 21. Ovisnost broja točno odgovorenih pitanja i načina informiranja svih ispitanika ..	48
Tablica 22. Ovisnost broja točno odgovorenih pitanja i planiranja mjesečnog budžeta svih ispitanika	49
Tablica 23. Ovisnost broja točno odgovorenih pitanja i podmirivanju obveza na vrijeme svih ispitanika	49

Tablica 24. Ovisnost broja točno odgovorenih pitanja svih ispitanika i razmišljanja prije kupnje o kupnji proizvoda.....	50
Tablica 25. Ovisnost broja točno odgovorenih pitanja svih ispitanika i proučavanja proizvoda različitih kompanija prije kupnje.....	50
Tablica 26. Ovisnost broja točno odgovorenih pitanja svih ispitanika i potrošnji novca prije planiranog datuma	50
Tablica 27. Ovisnost broja točno odgovorenih pitanja svih ispitanika i praćenja lokalnih vijesti	51
Tablica 28. Ovisnost broja točno odgovorenih pitanja svih ispitanika i praćenja regionalnih vijesti	51
Tablica 29. Ovisnost broja točno odgovorenih pitanja svih ispitanika i praćenja lokalnih TV programa	51
Tablica 30. Ovisnost broja točno odgovorenih pitanja svih ispitanika i praćenja regionalnih TV programa	52
Tablica 31. Stavovi žena	53
Tablica 32. Stavovi muškaraca	53
Tablica 33. Povjerenje žena u institucije	54
Tablica 34. Povjerenje muškaraca u institucije	54
Tablica 35. Ovisnost broja točno odgovorenih pitanja svih ispitanika i stava da je novac za trošenje.....	54
Tablica 36. Ovisnost broja točno odgovorenih pitanja svih ispitanika i stava o vlastitoj financijskoj pismenosti	55
Tablica 37. Ovisnost broja točno odgovorenih pitanja svih ispitanika i stava o povećanju financijske pismenosti u Hrvatskoj u sljedećih deset godina.....	55
Tablica 38. Ovisnost broja točno odgovorenih pitanja svih ispitanika i stava o povećanju financijske situacije u Hrvatskoj u sljedećih deset godina	55
Tablica 39. Ovisnost broja točno odgovorenih pitanja svih ispitanika i stava o posudbi kredita	56
Tablica 40. Ovisnost broja točno odgovorenih pitanja svih ispitanika i povjerenja u banke u Hrvatskoj.....	56

Tablica 41. Ovisnost broja točno odgovorenih pitanja svih ispitanika i povjerenja u društva za osiguranje u Hrvatskoj.....	57
Tablica 42. Ovisnost broja točno odgovorenih pitanja svih ispitanika i povjerenja u obrazovni sustav u Hrvatskoj	57
Tablica 43. Ovisnost broja točno odgovorenih pitanja svih ispitanika i povjerenja u hrvatsku ekonomiju	57
Tablica 44. Testiranje hipoteze da se žene i muškarci razlikuju po stupnju financijske pismenosti	84

SAŽETAK

Financijska pismenost zauzima sve važnije mjesto u današnjem svijetu punom promjena. Teško ju je točno definirati, a najčešće se opisuje kao kombinacija financijskog znanja, financijskog ponašanja i stavova. Kako bi se povećala sveukupna financijska pismenost pojedinca, potrebno je raditi na sve tri kategorije. Cilj je povećanja financijske pismenosti pojedinaca da donesu što bolje financijske odluke. Istraživanje provedeno u sklopu ovog rada je pokazalo da žene i muškarci nisu jednako financijski pismeni te da financijska pismenost žena ovisi o mjestu prebivališta.

Ključne riječi: financijska pismenost, žene, Hrvatska

SUMMARY

Financial literacy occupies an increasingly important place in today's world full of change. It's difficult to define it precisely, and is often described as a combination of financial knowledge, financial behavior and attitudes. In order to increase the overall financial literacy of an individual, it's necessary to work in all three categories. The goal is to increase the financial literacy of individuals to make the best financial decisions. The research carried out in this paper has shown that women and men aren't financially literate equally and financial literacy depends on the place of residence.

Keywords: financial literacy, women, Croatia

PRILOZI

Prilog 1

Upitnik

Financijska pismenost žena u Republici Hrvatskoj

Poštovani,

anketni upitnik koji se nalazi pred Vama se provodi u svrhu pisanja diplomskog rada na Ekonomskom fakultetu u Splitu. Cilj istraživanja je ispitati razinu financijske pismenosti žena u Republici Hrvatskoj. Upitnik je u potpunosti anoniman i za druge svrhe se neće koristiti. Hvala Vam na sudjelovanju.

1. Spol:

- ☐ muški
- ☐ ženski

2. Dob:

- ☐ 18 - 23
- ☐ 24 - 30
- ☐ 31 - 40
- ☐ 41 - 50
- ☐ Više od 51

3. Dosadašnja razina obrazovanja:

- ☐ Osnovnoškolsko obrazovanje
- ☐ Srednjoškolsko obrazovanje

- ☐ Preddiplomski studij
- ☐ Diplomski studij
- ☐ Poslijediplomski ili doktorski studij

4. U koju društvenu granu spada vaša struka?

- ☐ Ekonomija
- ☐ Ostale društvene znanosti (sociologija, pravo i slično)
- ☐ Humanističke znanosti (filozofija, povijest, jezici i slično)
- ☐ Medicina i zdravstvo
- ☐ Tehničke znanosti (građevinarstvo, arhitektura, elektrotehnika i slično)
- ☐ Prirodne znanosti (matematika, kemija i slično)
- ☐ Biotehničko područje (nutricionizam, prehrambeno inženjerstvo i slično)
- ☐ Umjetničko područje
- ☐ Ostala područja

5. Informirate li se samostalno o financijskim pojmovima, konceptima, proizvodima i uslugama?

- ☐ Ne
- ☐ Da, uz pomoć roditelja
- ☐ Da, uz pomoć prijatelja
- ☐ Da, putem medija
- ☐ Da, u banci

6. Radno iskustvo (uključujući stručnu praksu, stručno osposobljavanje i slično):

- ☐ Manje od 6 mjeseci
- ☐ 6 mjeseci – 1 godina
- ☐ 1 – 3 godine
- ☐ 3 – 5 godina

- ☐ 5 – 10 godina
- ☐ Dulje od 10 godina

7. Visina osobnog (vlastitog) dohotka:

- ☐ Bez dohotka
- ☐ Do 4 000 kn
- ☐ 4 000 kn – 6 000 kn
- ☐ 6 000 kn – 8 000 kn
- ☐ 8 000 kn - 12 000 kn
- ☐ Više od 12 000 kn

8. Gdje živite:

- ☐ Na selu
- ☐ U manjem gradu (do 50 000 stanovnika)
- ☐ U gradu s 50 000 – 100 000 stanovnika
- ☐ U gradu s 100 000 – 500 000 stanovnika
- ☐ U gradu s više od 500 000 stanovnika

9. Po Vašem mišljenju, koji od navedenih financijskih instrumenata nije povezan s potrošnjom?

- ☐ Novac
- ☐ Kreditna kartica
- ☐ Depozit
- ☐ POS uređaj

10. Neka je cijena televizora 2000 kn. Što je bolje, popust od 200 kn ili 20%?

- ☐ 200 kn
- ☐ 20%
- ☐ Svejedno je

- ☐ Ne znam izračunati

11. Koje od navedenih ulaganja sigurno gubi?

- ☐ Nekretnina
- ☐ Dionice
- ☐ Automobil
- ☐ Štedni račun u banci

12. Na štedni račun je stavljen određeni iznos novca. Ako je kamatna stopa je 1%, stopa inflacije je 2%, koliko ćete robe i usluga moći kupiti u budućnosti?

- ☐ Više nego danas
- ☐ Manje nego danas
- ☐ Jednako
- ☐ Ne znam

13. Na koji način štedite?

- ☐ Čuvam novac na tekućem, žiro ili štednom računu u banci
- ☐ Čuvam novac u kući/ stanu
- ☐ Ulažem u financijske instrumente (dionice)
- ☐ Ulažem u nekretnine
- ☐ Ne štedim uopće

14. Za koji kredit (istog iznosa i iste kamatne stope) će rata kredita biti manja, za kredit sa dužim ili kraćim vremenom otplate?

- ☐ Duži rok otplate
- ☐ Kreći rok otplate
- ☐ Svejedno je
- ☐ Ne znam

15. Pod kojim bi od sljedećih okolnosti bilo financijski korisno posuditi novac za kupnju nečega i vratiti ga budućim prihodima?

- ☐ Kada trebate kupiti automobil kako biste dobili mnogo bolje plaćeni posao
- ☐ Kada vam je stvarno potreban tjedan odmora
- ☐ Kada idete u kupnju odjeće koju stvarno volite
- ☐ Kada je kamata na zajam veća od kamate koju dobivate na štednju

16. Marko i Marta su istih godina. U dobi od 25 godina, Marta je počela štedjeti 2.000 kn godišnje dok Marko nije ništa štedio. U dobi od 50 godina, Marko je shvatio da mu treba novac za odlazak u mirovinu i počeo je štedjeti 4.000 kn godišnje, dok je Marta nastavila štedjeti 2.000 kuna. Sada imaju 75 godina. Tko ima više novca na svom računu za umirovljenje?

- ☐ Imaju isti iznos novca
- ☐ Marko ima više jer je zadnjih 25 godina više novca godišnje štedio
- ☐ Marta ima više jer je njezin novac duže vrijeme rastao za složene kamate
- ☐ Ne znam izračunati

17. Koje od navedenih usluga koristite?

- ☐ Stambeni kredit
- ☐ Hipotekarni kredit
- ☐ Auto kredit
- ☐ Bankovni depozit
- ☐ Bankovna debitna kartica
- ☐ Bankovna kreditna kartica
- ☐ Štedni račun u banci
- ☐ Polica osiguranja
- ☐ Ulaganja u financijske instrumente (dionice i ostalo)
- ☐ Zalagaonica

- ☐ Zajmovi od nebankarskih financijskih institucija
- ☐ Pozajmice od rođaka, prijatelja, poznanika
- ☐ Kupnja na rate
- ☐ Internet bankarstvo

18. Označite u kojoj mjeri navedene tvrdnje opisuju Vaše ponašanje.

(Nikad / Rijetko/ Često/ Uvijek)

Planiram svoj mjesečni budžet.	☐	☐	☐	☐
Podmirujem sve financijske obveze na vrijeme.	☐	☐	☐	☐
Prije kupnje, dobro razmislim mogu li sebi to priuštiti.	☐	☐	☐	☐
Prije kupnje, dobro proučim proizvode/ usluge različitih kompanija.	☐	☐	☐	☐
Dogodi mi se da potrošim novac prije planiranog datuma.	☐	☐	☐	☐

19. Označite u kojoj mjeri se slažete sa navedenim tvrdnjama.

(Ne slažem se / Ne mogu se odlučiti / Slažem se)

Novac je za trošenje.	☐	☐	☐
Smatram se dovoljno financijski pismenim/ pismenom.	☐	☐	☐
Financijska pismenost u Hrvatskoj će se povećati u sljedećih deset godina.	☐	☐	☐
Financijska situacija u zemlji će se popraviti u sljedećih deset godina.	☐	☐	☐
Bankovni kredit je bolji izbor nego dvogodišnja štednja.	☐	☐	☐

20. Ocijenite na skali od 1 do 4 u kojoj mjeri pratite navedene vijesti i TV programe.

(Nikad / Rijetko/ Često /Uvijek)

Koliko često pratite lokalne vijesti?	☐	☐	☐	☐
Koliko često pratite regionalne vijesti?	☐	☐	☐	☐
Koliko često pratite lokalne TV programe?	☐	☐	☐	☐
Koliko često pratite regionalne TV programe?	☐	☐	☐	☐

21. Ocijenite na skali od 1 do 3 koliko povjerenja imate u navedene institucije.

(Nimalo / Malo / Mnogo)

Koliko povjerenja imate u banke u Hrvatskoj? ☐ ☐ ☐

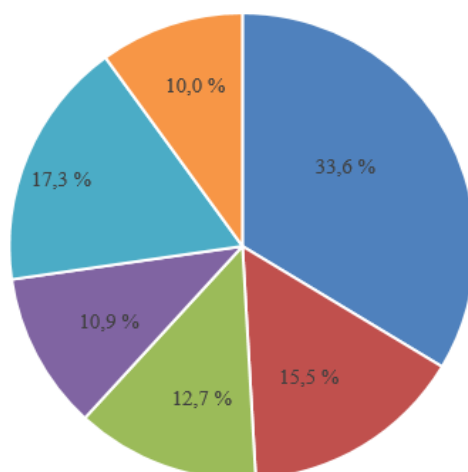
Koliko povjerenja imate u društva za osiguranje u Hrvatskoj? ☐ ☐ ☐

Koliko povjerenja imate u obrazovni sustav u Hrvatskoj? ☐ ☐ ☐

Koliko povjerenja imate u hrvatsku ekonomiju? ☐ ☐ ☐

Prilog 2

Radno iskustvo ispitanica (uključujući stručnu praksu i slično)

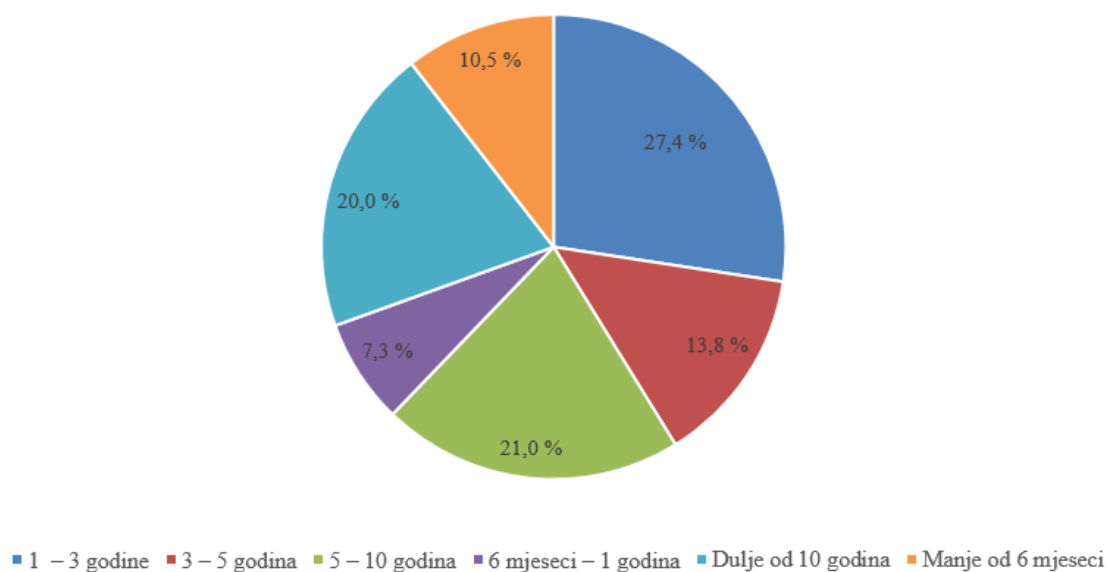
■ 1 – 3 godine ■ 3 – 5 godina ■ 5 – 10 godina ■ 6 mjeseci – 1 godina ■ Dulje od 10 godina ■ Manje od 6 mjeseci

Grafikon 3: Radno iskustvo žena

Izvor: prikaz autorice na temelju rezultata anketnog upitnika

Prilog 3

Radno iskustvo ispitanika (uključujući stručnu praksu i slično)

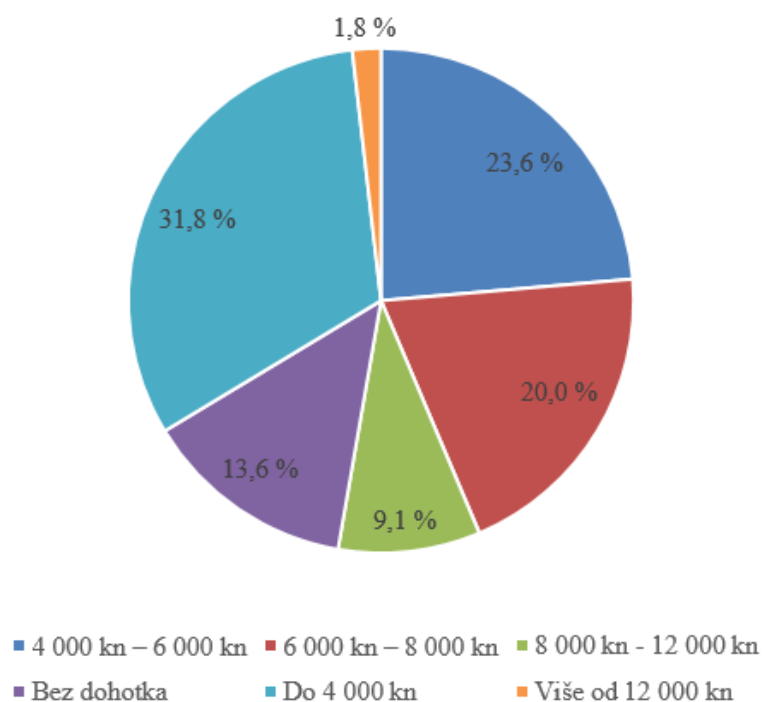

Grafikon 4: Radno iskustvo muškaraca

Izvor: prikaz autorice na temelju rezultata anketnog upitnika

Prilog 4

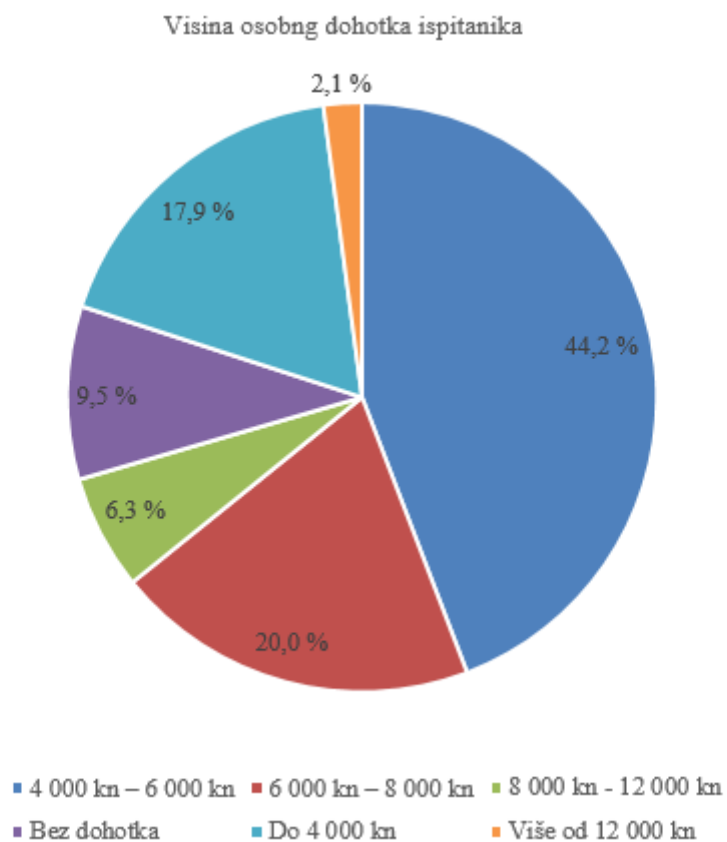
Visina osobnog dohotka ispitanica

Grafikon 5: Visina osobnog dohotka žena

Izvor: prikaz autorice na temelju rezultata anketnog upitnika

Prilog 5

Grafikon 6: Visina osobnog dohotka muškaraca

Izvor: prikaz autorice na temelju rezultata anketnog upitnika

Prilog 6

Provedenim Kruskal – Wallis testom, uz razinu signifikantnosti od 1%, prihvaća se početna hipoteza da se žene i muškarci razlikuju po stupnju financijske pismenosti (tablica br. 44).

Tablica 44: Testiranje hipoteze da se žene i muškarci razlikuju po stupnju financijske pismenosti

Hypothesis Test Summary

Null Hypothesis	Test	Sig.	Decision
The distribution of Točni odgovori is the same across categories of Spol.	Independent-Samples – Kruskal – Wallis Test	,880	Retain the null hypothesis.

Izvor: izračun autorice na temelju rezultata anketnog upitnika